Asya Açılımı Bağlamında Bölgeye Yönelik Akademik ve Diplomatik Örgütlenme

Seriye Sezen

@ Prof. Dr. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi.
E-posta: seriyesezen@hotmail.com,
ORCID: 0000-0001-6473-3156

Özet

İçinde bulunduğumuz dönem, 1945 sonrasında kurulan dünya düzeninin temellerinin sarsıldığı ve artık sürdürülemez hale geldiği, ama henüz yeni dünya düzeninin de ortaya çıkmadığı bir dönemdir. Bununla birlikte, 21. yüzyılın küresel düzeninin inşasında, Asya'nın belirleyici bir coğrafya olacağı konusunda tereddüt yoktur. 2019 yılında Dışişleri Bakanlığı'nca ilân edilen "Yeniden Asya" açılımı/girişimi, bu oluşuma Türkiye'nin verdiği bir tepkidir ve Asya politikalarının bu bağlamda güncellenmesi çağrışımı uyandırdığından yerindedir. Ancak, bugüne kadar, bu açılımın amacı, ana ve alt politikaları, öncelikleri, uygulama araçları vb. konuları kapsayan bir politika belgesi üretilmemiştir. Dolayısıyla, hem ulusal kamuoyu hem de başta bölge ülkeleri olmak üzere uluslararası kamuoyu açısından, açılımın yönü ve içeriği belirgin değildir.

Bu çalışma, Asya coğrafyasına yönelik bölge ve bölgedeki ülkelerin gerçekliğine uygun, uzun erimli, istikrarlı, öngörülebilir politikaların geliştirilmesinde ve uygulanmasında, Türkiye'nin bilgi birikiminin önemine dikkat çekerek, akademi ve diplomasiyle sınırlı olarak mevcut durumu saptamayı amaçlamaktadır. Kuşkusuz bölge bilgisinin üretilmesinde akademi, politikaların uygulanmasında da diplomasi tek kaynak değildir. Bu bağlamda, ulusal ve uluslararası medya, düşünce kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, diğer kamu örgütleri gibi aktörler süreçte rol oynar. Ancak akademi, bölge uzmanlarının yetiştirilmesi ve bölgeye yönelik nesnel, bilimsel bilginin üretilmesinde ana kaynaktır. Dışişleri Bakanlığı ise son dönemde dış politikanın uygulanmasında rolünü diğer aktörlerle daha fazla paylaşmakla birlikte, hem bölge bilgisinin birikiminde hem politikaların icrasında merkezi role sahiptir. Bakanlık, aynı zamanda "Yeniden Asya" girişiminin eşgüdüm merkezidir.

"Türkiye bölgeyi ne ölçüde, nasıl tanımaktadır?", çalışmanın ana sorusudur. Ancak ne Asya ne de içinde birden çok ülkeyi, kültürü, tarihi barındıran diğer coğrafyalar bir bütündür. Ayrıca soruya tüm bölge ülkeleri üzerinden yanıt aramak bu çalışmanın sınırlarını aşar. Bu nedenlerle çalışma, odağı Doğu Asya olmak üzere Doğu ve Güneydoğu Asya ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın tezi, Türkiye'nin bölge birikiminin daha çok yakın coğrafyasına ya da yakın olmasa da ortak tarihsel, ırksal bağlarının olduğu coğrafyaya ilişkin olduğudur. Bununla birlikte 2000'li yılların başlarından itibaren, Çin'in yükselişinin etkisiyle Asya'ya yönelik ilginin canlandığı ve bölgeye, 21. yüzyıldaki oluşumlar ve dünya düzenindeki değişimler bağlamında yaklaşılmaya başlandığı söylenebilir. Ancak, böyle bir yöneliş henüz emekleme aşamasındadır.

Çalışma iki bölümde yapılandırılmıştır. Akademide Asya özelinde örgütlenmeye ayrılan ilk bölümde akademideki gelişim, eğitim, araştırma ve yayın etkinlikleri üzerinden analiz edilmektedir. Diplomatik örgütlenmeye yoğunlaşan ikinci bölümde, Dışişleri Bakanlığı'nın yurtiçi ve yurtdışı örgütlenmesi, insangücü kapasitesi, diplomat istihdamı ve yetiştirme politikaları değerlendirilmektedir.

Çalışmanın Bulguları

Akademide, 1990'ların sonundan itibaren, bölgeye yönelik lisans ve yüksek lisans programlarında, yüksek lisans tezlerinde artış, yeni araştırma merkezlerinin açılışı gibi gelişmeler, ilginin Asya'ya yönelişinin göstergeleridir. Bununla birlikte, araştırma ve yayınlarda, birincil kaynaklara dayalı filoloji ve tarih dışında sosyal bilimlerin diğer disiplinlerince üretilen çalışmalarda ikincil kaynaklara bağımlılık sürmektedir. Üniversite tezlerinin daha çok uluslararası ilişkiler, ekonomik-ticari ilişkiler ve güvenlik konularına yoğunlaştığı, bölge ülkelerini siyaseti, sosyolojisi, bilim ve teknoloji politikaları vb. yönleriyle inceleyen çalışmaların sınırlı kaldığı saptanmıştır. Üniversite bünyesinde bölgeye yönelik araştırma merkezleri görece artış göstermektedir. Ancak, yeterli kaynak ve personelle desteklenmediklerinden, araştırma etkinlikleri yok denecek azdır. İstisnalar dışında merkezler söyleşi, konferans vb. maliyeti düşük akademik etkinlere yönelmiştir. Bir başka sorun, akademide bölge çalışmalarının yükseköğretim sistemi içinde karşılığının olmamasıdır. Sosyal bilimler alanında gerek doçentlik başvuru alanlarında, gerekse yayınların YÖKSİS'e girişinde bölge çalışmalarına ancak uluslararası ilişkiler disiplini altında yer verilmektedir. Bölgeye yönelik yurtdışı eğitim burslarının yönetiminde ise, yönlendirme-izleme boyutu eksiktir.

Bu bulgular ışığında çalışmada, bölge uzmanı envanterinin çıkarılarak, bölge uzmanı yetiştirme politikasının belirlenmesi; araştırma merkezlerinin fiilen araştırma yapabilecek kapasiteyle güçlendirilmesi; bölgeyi farklı disiplinler üzerinden inceleyen akademisyenlerle, bu disiplinlerin eğitim programları arasında iş birliği, etkileşim ve alışverişin artırılmasıyla akademik sorunların tartışılmasına özgülenmiş bir çalıştayın ivedilikle gündeme alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Yurtdışı örgütlerin en çok yoğunlaştığı ikinci bölge olan Asya'da, Türkiye 30 büyükelçilik ile temsil edilmektedir. Çince, Japonca, Korece gibi bölge dilleri meslek memurluğu giriş sınavlarında aranan yabancı diller arasına girmiştir. Dışişleri Bakanlığı'nın merkez örgütlenmesinde, siyasal ve ekonomik işler olmak üzere, ilk aşamada işlevsel işbölümüne dayalı örgütlenme geçerlidir. Bu işlevsel ayrışma, işlevin muhataplarına göre ikili ve çok taraflı olmak üzere kendi içinde yeniden ayrılmaktadır. Bölgesel ayrışma bu ayrışmaların türevi olarak, üçüncü aşamada belirlenmektedir. Halen Asya'yla ilişkiler, tüm bölgeden, siyaset plânlama, eşgüdüm ve bölgesel örgütler bağlamında sorumlu Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürlüğü ile farklı bölgelerden sorumlu üç İkili Siyasi İşler Genel Müdürlüğü'nce yürütülmektedir.

Türkiye'de diplomat yetiştirme düzeninin ana özellikleri, genel uygulamalara uygun biçimde, diplomatlığın kariyer meslek olarak örgütlenmesi ve bölgesel uzmanlaşmaya değil, çok boyutlu yetişmeye (*generalist*) dayanmasıdır. Dolayısıyla bir diplomat görevi süresince çeşitli bölgelerde, farklı dış politika alanlarında görev yapmaktadır. Zengin bilgi, deneyim birikimi, koşullara hızla uyarlanma yeteneği ve farklı müzakere tekniklerini kazandıran bu yöntemin zayıflığı, diplomatın bir bölge üzerinde derinleşmesine elverişli olmamasıdır. Yurtdışında temsil, ağırlıklı olarak kariyer diplomatlarca yürütülmekle birlikte, istisnai uygulama olan diplomasi dışı büyükelçi atamalarında son dönemde artış söz konusudur.

Diplomatik örgütlenme bağlamında, Dışişleri Bakanlığı'nın merkez örgütlenmesinde işlevsel işbölümü yerine bölgesel örgütlenmeye gidilmesi; çok yönlü yetişme sisteminin korunması ama sistemin bölgesel uzmanlaşma ile desteklenmesi ve dengelenmesi; giriş sınavlarında bölge dillerine ayrılan kontenjanın artırılması; bölge uzmanı kadrolarının oluşturularak diplomatların bu uzmanlarca desteklenmesi; diplomatlığın kariyer meslek kimliğinin korunması, çalışmada varılan sonuçlardandır.

Anahtar kelimeler: Asya, Asya-akademik örgütlenme, Asya-diplomatik örgütlenme, bölge çalışmaları, Dışişleri Bakanlığı, Yeniden Asya Girişimi.

AKADEMİDE BÖLGE VE ASYA ÇALIŞMALARI

Bölge Çalışmalarının Kökenleri Üzerine

Bölge/ülke çalışmaları en yalın biçimiyle, "başkasına bakma" ihtiyacı olarak tanımlanırsa, kökenleri sömürgecilikte bulunabilir. Bu eylemi harekete geçiren, öncelikle, başkasına bakanların kendi ihtiyaçları ve çıkarlarıdır. Başkasının zenginliklerine çoğu zaman zor, kimi zaman ikna yoluyla el koyma olarak adlandırabileceğimiz, Batı terminolojisiyle "keşifler çağı," ama aslında "sömürgecilik, zorbalık çağı"nın[1] başlangıcı olan 15. yüzyıl sonu, bölge çalışmalarının da başlangıcı olarak görülebilir. Ancak bu dönem, izleyen döneme kıyasla "başkasını anlama, tanıma ve açıklama" gibi amaçlardan uzaktır; amaç, yalnızca gidilen yerin, kendileri için değer taşıyan varlıklarını ele geçirmedir. Baktığı coğrafyaya, topluma nüfuz etme çabası, her ne kadar çoğu zaman, gücü yettiği ölçüde "zor"a başvursa da, dini yayılmacılık motivasyonunda bulunabilir. İknanın önem taşıdığı bu eylemde yerel dili öğrenme, yerel kültürü ve insanları tanıma, üstlenilen misyonu gerçekleştirmede önemlidir. Dolayısıyla, başka toplumlara, kültürlere ilişkin ilk bilgi birikiminin oluşumu bağlamında, yerel dili öğrenen ve bu dilden kendi diline çeviriler yaparak bunları ve yerel gözlemlerini kendi toplumuna aktaran dini misyonerler bölge çalışmalarının öncülleri olarak görülebilir.

Alanın, 20. yüzyılda ABD'de, çok disiplinli bir kuşatımla bölge çalışmaları (area studies) başlığı altında örgütlendiği genel kabul görmektedir (Goss, Wesley-Smith 2010: x-xi; Niu 2019). Bununla birlikte, güçlü bir sömürgecilik geleneği olan Avrupa ile Rusya'da kurulan filoloji örgütlenmeleri/çalışmaları, bölge çalışmalarının kurumsal öncülleri olarak değerlendirilebilir.[2] ABD'de bölge çalışmaları, II. Dünya Savaşı dö-

1 Bilinmeyen toprakları, yerleşimleri bulmak anlamında "keşif", keşfedildiği varsayılan toprakların çoğunda yerli toplulukların yaşıyor olması, dolayısıyla o topluluklar tarafından önceden keşfedilmeleri nedeniyle Batı merkezli bakış açısını meşrulaştıran bir sözcüktür. Kaldı ki, bu toprakların "keşfi" beraberinde o yerleşimlerin sahiplerinin yalnızca topraklarına ve kaynaklarına değil bedenlerine de el konulduğu bir zorbalık/kölelik dönemini de başlatmıştır.

2 1700'de Gottfried W. Leibniz tarafından kurulan Berlin Bilimler Akademisi, modern filolojinin yuvası olarak kabul edilmektedir. Sir William Jones'un Hindistan dili ve edebiyatını öğrenmek için 1784'te Kalküta'da Asya Topluluğu'nu kurmasından sonra (Dwight 1860: 199-200), Jean-Pierre Abel-Rémusat 1822'de Paris'te Asya Topluluğu'nun kurulmasına öncülük etmiştir. 14. Louis'nin, 17. yüzyılda Çin'e ilk Cizvit misyonerleri gönderdiği Fransa, Avrupa'da Sinoloji bölümlerinin öncüsüdür. Jean-Pierre Abel-Rémusat 1814'te Collège de France'da kurulan Sinoloji kürsüsünün ilk başkanıdır (Magkanari 2017: 6, 14; Messling 2011). Rusya'da Doğu dillerine ilgi, 1705'te St. Petersburg'da Japonca eğitimiyle başlamıştır. Sinolojinin kökenleri ise, Ortodoks Kilisesi'nin ilk dinsel misyonunun 1715'de Pekin'de yerleşmesinde bulunabilir. Gelecekte Rus diplomasisinde görev alacak tercümanlar için dil kursları açan bu misyon, aynı zamanda papaz Nikita Bichurin gibi birçok Rus Sinolog'unu da yetiştirmiştir. Misyonun akademik rolünün yerini, 1837'de Kazan Üniversitesi'nde, 1855'te St. Petersburg Üniversitesi'nde açılan Sinoloji bölümleri almıştır. 1855'te Doğu Dilleri Fakültesi'nin kurulmasıyla, St. Petersburg Üniversitesi Doğu dil ve kültürünün inceleme merkezi haline gelmiştir (Schimmelpenninck van der Oye 2000: 356, 359; Kurat, 2020: 480-481). Filolojinin kapsamlı tarihsel gelişimi için bkz.: Turner 2014.

neminde, askeri personelin eğitim gereksinimiyle yaygınlaşmaya başlamış, savaş sonrasında ise hükümet ve birtakım vakıfların desteği ile üniversitelerde kurumsallaşmıştır. 1980'lerin başında çeşitli disiplinlerden bölge uzmanlarının sayısı 7 bine ulaşmıştır (Lambert 1990: 714-716; ayrıntılar için bkz. Szanton 2004; Niu 2019). Belki burada temel farklılaşma olarak, bölge çalışmalarının Avrupa'da sömürge ülkelerle ilişkilerinde gereksindiği; ABD'de ise, 1945 sonrasında ülkenin komünist blok karşısında askeri, politik ve ekonomik nüfuzunu genişletmede ihtiyaç duyduğu bilginin üretilmesinden beslendiği vurgulanabilir. Dürtü ne olursa olsun, Batı'da başkalarına bakma ihtiyacının kuramsal temelini modernleşme kuramı oluşturur. Gerek bölge çalışmalarında gerekse ABD'nin öncülüğünde 1945 sonrasında filizlenen sosyal bilimlerin karşılaştırmalı disiplinlerinin inceleme nesnesi, "bakan"ı temsil eden "modern"in gerisinde yer alan "bakılan", geleneksel, modern olmayan toplumlardır (Afrika, Asya, Latin Amerika, Orta Doğu).[3]

Türkiye'de bugünkü anlamda bölge çalışmaları bağlamına tam oturmasa da, Asya coğrafyasına yönelik akademik örgütlenmenin öncüsü, 1935'te kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'dir (DTCF). Sinoloji ve Hindoloji, Fakülte'nin ilk bölümleri arasındadır. Sömürgeci zihniyet taşımamakla birlikte, Türkiye'nin de, başka ülkelerin dil ve kültürünü bilen uzmanlar yetiştirmeye yönelmesindeki ana saik kendi ihtiyacıdır: Türk kimliğine dayalı yeni bir ulus devletin inşasında gerekli olan akademik bilgiyi üretecek araştırmacıları yetiştirmek. Afet İnan (1957: 8-9) bu ihtiyacı şöyle açıklar:

"Evvelâ Türk ve Türkiye tarihine kaynaklık edecek bütün eski dillerin öğretimi ve tetkik merkezleri Fakülte'de kurulmalı ve bu maksatla yabancı uzmanlar kendi memleketimizde, Türk talebelerini bu çeşitli kollarda yetiştirmeli idi. Bunun için, Orta-Asya Türk Tarihi ile ilgili Çinceden başlıyarak, Sinoloji, Hindoloji, Sümeroloji, Hititoloji, Hungaroloji'den gayrı klâsik dillerden Lâtince, Yunanca, Arapça ve Farsça kürsüleri, Fakülte kuruluş programında yer almış bulunuyordu. En eski dillerden Sümerce'nin Türkçe ile akrabalığı umumiyetle bu dili bilenler tarafından kabul edildiğine göre, bizde de bu sahada incelemeler yapılması gerekiyordu. (...) Kurulacak kürsülerde, bir taraftan filolojik öğretim yapılırken, diğer taraftan da asıl tarihimizin ana kaynaklarını bugünkü dilimize salâhiyetle çevirebilecek gençlerin yetişmesi lâzımdı. Tarih'in araştırma metodlarını tetkik ederken sentez yapabilmesi için, filolojik belgelerin asıl mütehassısları tarafından hazırlanması lâzımdı. Çünkü bu binlerce yılın ötesinde evvelâ yazıları tamamen unutulmuş ve yeniden okunabilmiş (çivi yazısı) ve bazıları da henüz okunamamış (Eti hiyeroglifleri) yazı sistemlerini öğrenmek ve sonra da bunlarla

3 Örneğin Almanya'da savaş sonrasında kurulan bölge enstitüleri şunlardır: Asya İlişkileri Enstitüsü (1956), Orta Doğu Çalışmaları Enstitüsü, İber-Amerika Çalışmaları Enstitüsü (1962), Afrika İlişkileri Enstitüsü (1963). Dört enstitünün de Hamburg Üniversitesi'nde kurulmuş olmaları rastlantı değildir; önemli bir liman kenti olan Hamburg'da yerleşik ticaret odaları, enstitülerin kuruluşunda etkili olmuştur (Basedau & Köllner 2006: 18-19).

yapılan, yine tamamen ölü diller olan Sumerce, Akatça, Etice metinleri tarihe yardımcı malzeme olarak, Türk filologların tetkik etmesi ve ortaya koymaları icabediyordu."

Türklerin ve yurt edindikleri Anadolu topraklarında yaşamış uygarlıkların tarihi üzerine eğitimci yetiştirmek, araştırma yapmak üzere tasarlanan DTCF'de[4], Sinoloji, Hindoloji, Arkeoloji, Hititoloji, Sümeroloji gibi bölümlerin önemli bir işlevi, fakültenin tarih bölümlerinin çalışmalarına bilgi ve veri üretmektir.

Eğitim Programları

DTCF'nin, 50 yıl boyunca Sinoloji, Hindoloji ve Urdu Dili ve Edebiyatı bölümleriyle sınırlı kalan Asya coğrafyasına ilgisi, 1986'da Japon Dili ve Edebiyatı, 1986'da Kore Dili ve Edebiyatı bölümlerinin kuruluşuyla artmıştır. Dolayısıyla, Ankara Üniversitesi DTCF 1990'lara kadar, Doğu Asya üzerine eğitim-öğretim veren tek yükseköğretim kurumudur. Bu tarihten itibaren diğer devlet üniversiteleri de Doğu Asya coğrafyasına ilgi göstermeye başlamıştır. Günümüzde YÖK'ün verilerine göre; Türkiye'de 6 üniversitede, Çin, Japon, Kore, Urdu Dili ve Edebiyatı, Hindoloji alanlarında veya ülke dillerine yönelik mütercim-tercüman ve öğretmen yetiştiren 16 lisans programı yürütülmektedir. Bunların yanı sıra, bölgeye yönelik filoloji/mütercim-tercümanlık bölümleri kuran ama henüz eğitim ve öğretime başlamamış üç üniversite bulunmaktadır. Ayrıca, Türkiye'den de öğrenci alan Girne Amerikan Üniversitesi ile Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversiteleri de Çin Dili ve Edebiyatı lisans programı yürütmektedir (Çizelge 1).[5]

Özel üniversitelerin bölgeye ilgisi çok sınırlıdır. Mütercim/tercümanlık eğitimi veren bir özel üniversite dışında lisans programlarının yükü, beş farklı program sunan Ankara Üniversitesi'nin öncü olduğu devlet üniversitelerindedir.

Çizelge 1 Asya'ya Yönelik Lisans Programları (2021)

Üniversite	**Program**	**Kuruluş**	**Akademik Personel**
Ankara Üniversitesi DTCF	Sinoloji	1935	5
Ankara Üniversitesi DTCF	Japon Dili ve Edebiyatı	1986	5

4 Türk Tarih Tezinin, "Türk medeniyetinin Osmanlı Devleti'nden çok eski tarihlere gittiğini, medeniyetin yaratıcısı olduğunu Türk milletine mal etmek için özellikle üzerinde durulan bir teori" olduğunu vurgulayan Halil İnalcık'a göre, DTCF bu teoriyi kanıtlamak amacıyla kurulmuş bir fakülteydi (Erbaş 2016: 54).

5 Verilerin elde edilmesinde katkı sağlayan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi araştırma görevlisi Dilek Çelik'e teşekkür ederim.

Ankara Üniversitesi DTCF	Kore Dili ve Edebiyatı	1989	6
Ankara Üniversitesi DTCF	Hindoloji	1935	4
Ankara Üniversitesi DTCF	Urdu Dili ve Edebiyatı	1961[6]	5
İstanbul Üniversitesi	Urdu Dili ve Edebiyatı	1994[7]	
İstanbul Üniversitesi	Kore Dili ve Edebiyatı	2016	7
İstanbul Üniversitesi	Çin Dili ve Edebiyatı	2016	5
Erciyes Üniversitesi	Japon Dili ve Edebiyatı	1994	11
Erciyes Üniversitesi	Çin Dili ve Edebiyatı	1998	6
Erciyes Üniversitesi	Kore Dili ve Edebiyat	1998	6
N Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Japon Dili ve Edebiyatı	2010	4
İstanbul Okan Üniversitesi	Çince Mütercim/ Tercümanlık	2005	7
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Japonca Öğretmenliği	1993	10
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (yurtdışı)	Çin Dili ve Edebiyatı		
Girne Amerikan Üniversitesi (yurtdışı)	Çin Dili ve Edebiyatı		2
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu*	Çin Dili ve Edebiyatı		
Konya Selçuk Üniversitesi*	Urdu Dili ve Edebiyatı		
Konya Selçuk Üniversitesi*	Japon Dili ve Edebiyatı		
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi*	Çin Dili ve Edebiyatı	2013	2
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi*	Japonca Mütercim ve Tercümanlık	(2021-2022'de öğretime başlayacak)	4

*Üniversitelerin web sitelerinde bulunan ama öğrenci alımına başlanmadığından YÖKATLAS'ta yer almayan programlar.

Kaynak: Programlar YÖKATLAS'tan (https://yokatlas.yok.gov.tr); kuruluş yılı ve personel sayısı üniversitelerin web sitesinden derlenmiştir.

6 Fakültede 1957'den itibaren Arapça ve Farsça bölümlerinde Urduca eğitimi verilmeye başlanmıştır.

7 Türkiye'de ilk Urduca eğitim,1915'te Darü'l-Fünûn'da (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi) verilmeye başlanmıştır (https://urdudili-edebiyat.istanbul.edu.tr).

Filoloji Yüksek Lisans Programları

Lisans eğitimi veren bölümlerin tümünde henüz yüksek lisans programları açılmamıştır. Asya'ya yönelik filoloji yüksek lisans programları üç devlet üniversitesinde (Ankara, Erciyes ve İstanbul) yürütülmektedir. Lisans eğitimi verdiği beş alanda yüksek lisans programları yürüten Ankara Üniversitesi DTCF, Japonoloji ve Hindoloji alanında yüksek lisans ve doktora, Sinoloji'de doktora programı veren tek üniversitedir.

Çizelge 2 Filoloji Yüksek Lisans Programları (Mayıs 2021)

Üniversite	**Yüksek Lisans**	**Doktora**
Ankara Üniversitesi	Sinoloji	Sinoloji
	Japon Dili ve Edebiyatı	Japon Dili ve Edebiyatı
	Kore Dili ve Edebiyatı	Kore Dili ve Edebiyatı
	Hindoloji	Hindoloji
	Urdu Dili ve Edebiyatı	Urdu Dili ve Edebiyatı
Erciyes Üniversitesi	Kore Dili ve Edebiyatı	Kore Dili ve Edebiyatı
	Çin Dili ve Edebiyatı	-
İstanbul Üniversitesi	Urdu Dili ve Edebiyatı	Urdu Dili ve Edebiyatı

Asya Çalışmaları Yüksek Lisans Programları

Filoloji dışında, Asya'yı bir bölge olarak kuşatan yüksek lisans programları 2000'li yıllarda başlatılmıştır. 2008 tarihinde ODTÜ'nün öncülük ettiği Asya Çalışmaları Yüksek Lisans programları günümüzde Boğaziçi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi (Güney Asya) ile Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde (Güney Asya) sürdürülmektedir.

Erciyes Üniversitesi ayrıca Asya Çalışmaları Doktora programı da yürütmektedir (https://sbe.erciyes.edu.tr/HM/; https://sbe.erciyes.edu.tr/ckfinder/). Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ) de doktora programı açma hazırlığı içindedir.

Çizelge 3 Asya Çalışmaları Yüksek Lisans Programları (Mayıs 2021)

Yüksek Lisans	**Doktora**
ODTÜ	-
Boğaziçi Üniversitesi	-
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	-

Erciyes Üniversitesi (Güney Asya)	Erciyes Üniversitesi
Necmettin Erbakan Üniversitesi (Güney Asya)	-

Yapılan araştırmalar, münhasır yüksek lisans/doktora programlarının dışında Asya üzerine, üniversitelerin uluslararası ilişkiler, iktisat, tarih, işletme gibi bölümlerinde üretilen yüksek lisans ve doktora tezlerinde göreli bir artışı göstermektedir. Fakat tezlerin, daha çok uluslararası ilişkiler, Türkiye ile ekonomik-ticari ilişkiler, güvenlik konuları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Sezen 2016; Çelik, Özel Özcan 2019).

Bölge Çalışmaları Yüksek Lisans Programları

Halen, Asya, Avrasya, Avrupa, Orta-Doğu, Latin ve Kuzey Amerika çalışmaları olmak üzere bölgeye yönelik beş yüksek lisans programı yürüten ODTÜ, aynı zamanda 2010 yılından bu yana, Türkiye'nin ilk ve bilindiği kadarıyla tek bölge çalışmaları doktora programını yürütmektedir. Karabük Üniversitesi de Bölge Çalışmaları Yüksek Lisans programı yürütmektedir (https://www.metu.edu.tr; https://ars.metu.ed.tr; https://lisansustu.karabuk.edu.tr/).

Araştırma Merkezleri

1980 sonrasında üniversitelerde bölge araştırma merkezlerinin öncüsü, 1987'de kurulan Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Uygulama ve Araştırma Merkezidir (ATAUM). ODTÜ'de, 1992'de Karadeniz ve Orta Asya Araştırma Merkezi (KORA), 1997'de Avrupa Çalışmaları Merkezi kurulmuştur. 1992'de kurulan Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü'nün adı, 2015'te Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü olarak değiştirilmiştir (http://ataum.ankara.edu.tr;http://kora.metu.edu.tr;https://ces.metu.edu.tr; https://oae.marmara.edu.tr).

Asya'ya özgülenmiş merkezlerin öncüsü, 2009 yılında kurulan Boğaziçi Üniversitesi Asya Çalışmaları Merkezi'dir. 2010'dan sonra Asya, Asya-Pasifik, Güney Asya coğrafyaları üzerine araştırma merkezleri çoğalmaya başlamıştır. Günümüzde 17 üniversitede 18 araştırma merkezi bulunmaktadır (Çizelge 4).

Çizelge 4 Araştırma Merkezleri (Mayıs 2021)

Merkez	**Kuruluş**	**Faaliyet**
Boğaziçi Üniversitesi Asya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2009	Bilimsel etkinlik, yayın
Ankara Üniversitesi Asya Pasifik Uygulama ve Araştırma Merkezi	2014	Bilimsel etkinlik, yayın

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Osmanlı-Malay Dünyası Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (OSMAD)	2016	Bilimsel etkinlik, yayın
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Asya Uygulama ve Araştırma Merkezi[8]	2017	Bilimsel etkinlik, süreli yayın
İstanbul Aydın Üniversitesi Çin Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2017	Bilimsel etkinlik, e-bülten
Sağlık Bilimleri Üniversitesi Asya-Pasifik Sağlık ve Sosyal Araştırmalar Uygulama Merkezi	2017	
İnönü Üniversitesi Güney Asya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2018	
Koç Üniversitesi Asya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2019	Bilimsel etkinlik, yayın
İstanbul Üniversitesi Moğol Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2019	Bilimsel etkinlik
Erciyes Üniversitesi Avrasya Kore Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2020	Kuruluş aşamasında
İstinye Üniversitesi Kuşak Yol Girişimi Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2020	Bilimsel etkinlik, süreli yayın
İbn Haldun Üniversitesi Japonya Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2020	Bilimsel etkinlik, dil kursları (ilgi alanı Doğu Asya)
S. Demirel Üniversitesi Asya ve Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2021	Kuruluş aşamasında
İstanbul Gedik Üniversitesi Güneydoğu Asya Ülkeleri Stratejik Çalışmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi	2021	Kuruluş aşamasında
İstanbul Gedik Üniversitesi Bangladeş Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi	2021	Kuruluş aşamasında
Kafkas Üniversitesi Kafkasya ve Orta Asya Araştırma Merkezi	2002	Faal görünmüyor

8 2011'de Gazi Üniversitesi bünyesinde kurulan Orta Doğu ve Orta Asya Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezinin 2017'de yeniden yapılandırılmasıyla kurulmuştur.

Ardahan Üniversitesi Kafkasya ve Orta Asya Araştırma Merkezi	Veri yok	Faal görünmüyor
Atatürk Üniversitesi Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Uygulama ve Araştırma Merkezi	2009/2010	Faal görünmüyor

Kaynak: Merkezlerin web siteleri.

Merkezlerin çoğu gençtir, yakın dönemde kurulmuştur; bir kısmı kuruluş sürecindedir ya da resmen kurulmasına rağmen etkin değildir. Bu nedenlerle, merkezlere ilişkin bir genelleme yapmak zordur.

Merkezlerden bir kısmı, Asya, Asya-Pasifik gibi, coğrafi olarak daha kuşatıcıdır. Bir kısmı ise alanını, Asya'nın yalnızca bir bölgesiyle (Güney Asya, Güneydoğu Asya, Orta Asya) ya da bir ülkesiyle (Bangladeş, Japonya, Moğolistan) veya İstinye Üniversitesi'nde olduğu gibi Çin'in Kuşak Yol girişimiyle sınırlandırmıştır.

Aktif olan merkezler fiili olarak; bilimsel etkinlik (konferans, söyleşi, sempozyum, panel vb), yayın ve kısmen dil eğitimi olmak üzere üç işlevi yerine getirmektedir. Merkezler, YÖK'ün belirlediği standart "Uygulama ve Araştırma" adıyla örgütlenmekle birlikte ileride tartışılacağı gibi araştırma etkinlikleri sınırlıdır.[9]

Kıdemli iki merkez, Boğaziçi Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi merkezleri daha kurumsallaşmış ve etkindir. Konferans, sempozyum, çalıştay, söyleşi türündeki yoğun etkinliklerinin dışında APAM, bugüne kadar bölgeye yönelik 12 kitap yayımlamıştır. Merkezin Tayvan, Singapur, Bangladeş ve Vietnam kitapları, bilindiği kadarıyla bu ülkelere yönelik kapsayıcı ilk telif eserlerdir. Boğaziçi Üniversitesi merkezi de düzenlediği etkinliklerinden bir kısmını daha sonra kitaplaştırmıştır (Ek 1). Her iki üniversitenin kendi yayınevinin olması, bu merkezlerin avantajıdır. Boğaziçi Üniversitesi Asya Çalışmaları Merkezi, aynı zamanda Asya Çalışmaları Yüksek Lisans Programları'nın (tezli/tezsiz) yürütülmesine destek vermektedir.

Süreli yayın çıkaran yalnızca iki merkez vardır. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Asya Uygulama ve Araştırma Merkezi, Asya Uluslararası Araştırmalar Dergisini; İstinye Üniversitesi Kuşak Yol Girişimi Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ise BRIQ Kuşak Yol Girişimi Dergisini yayımlamaktadır.

Bölge Dilleri ve Kültürüne Yönelik Diğer Örgütlenmeler

Üniversiteler, yaygın eğitim programları yoluyla da bölge dillerinin ve kültürünün öğretilmesine katkıda bulunmaktadır. Halen dört üniversitede etkin olan Konfüçyüs Enstitüleri, Çinli bir üniversitenin ortaklığında Çince kurslar ve Çin kültürüne yönelik

9 YÖK'ün belirlediği "Uygulama ve Araştırma Merkezi" başlığının, uygulama, araştırmadan sonra gelen bir eylem olduğu için "Araştırma ve Uygulama Merkezi" olması gerektiği düşünülmektedir.

etkinlikler yürüten bir tür kültür merkezidir. Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezinde Çince, Japonca ve Korece öğretilmektedir.

Çizelge 5 Konfüçyüs Enstitüleri (Mayıs 2021)

	Kuruluş	**Ortak Çinli üniversite**
ODTÜ Konfüçyüs Enstitüsü	2008	Xiamen Üniversitesi
Boğaziçi Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü	2009	Şanghay Üniversitesi
Okan Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü	2013	Pekin Dil ve Kültür Üniversitesi
Yeditepe Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü	2017	Nankai Üniversitesi

Kaynak: http://www.confucius.boun.edu.tr; https://ci.metu.edu.tr; https://www.okan.edu.tr/ci/; https://confucius.yeditepe.edu.tr/en/about-us

Akademik Dergiler

Bilimsel üretimlerin daha geniş kitlelere ulaşımını sağlayan akademik dergiler içinde Asya'nın konumuna ilişkin birkaç saptama yapılabilir. Çok disiplinli ya da uluslararası ilişkiler, iktisat gibi tek disiplinli sosyal bilimler dergilerinde Asya'ya yönelik yayınlarda belirgin bir artış gözlenmektedir. Ancak alan dergilerinde, bir bölge olarak Asya'nın daha çok Orta Asya ve Orta Doğu ülkelerini de içine alan bir kavrayışla ele alındığı görülmektedir. DergiPark'a kayıtlı alan dergilerinde, bölge olarak Avrasya, Kafkasya ve Orta Doğu'nun Asya'ya oranla daha fazla ilgi çektiği görülmektedir. Avrasya'ya yönelik yalnızca sosyal bilimler alanında, bir kısmı tümüyle Türkiye odaklı olsa da, 13 derginin yanı sıra, Kafkasya veya Orta Doğu'dan tek bir ülkeye odaklanan beş dergi saptanmıştır. Bunlar; Rusya Araştırmaları Dergisi, Ermeni Araştırmaları Dergisi, Filistin Araştırmaları Dergisi, İran Çalışmaları Dergisi ile İran ve Turan Tarihi Araştırmaları Dergisi'dir (https://dergipark.org.tr).

Asya başlığını taşıyan altı dergi yer almaktadır Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, ağırlıklı olarak Orta Asya olmak üzere tüm Asya coğrafyasını kuşatmaktadır. Asya Studies, Asia Minor Studies ve Asya Öğretim Dergisi ise daha çok Türkiye odaklı, bölgeye ilişkin yazıların sınırlı kaldığı dergilerdir. Kendisini yalnızca Asya'nın belirli bir coğrafyası-alanı ile sınırlandıran iki dergi vardır. Bunlar; yayın dili Türkçe, İngilizce ve Çince olan Doğu Asya Araştırmaları Dergisi ile BRIQ Kuşak Yol Girişimi Dergisidir.

Çizelge 6 Asya'ya Yönelik Akademik Dergiler (Haziran 2021)

Dergi	**Y. yılı**	**Yayımlayan**
Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi	2017	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Asya Araştırmaları Merkezi
Asia Minor Studies	2013	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Asya Öğretim Dergisi	2013	Yeni Eğitim Yayıncılık
Asya Studies	2017	Mehmet Akif Kara
Doğu Asya Araştırmaları Dergisi	2018	Abdürreşit Celal Karluk
BRIQ Kuşak Yol Girişimi Dergisi	2019	İstinye Üniversitesi Kuşak Yol Girişimi Uygulama ve Araştırma Merkezi

Kapadokya Üniversitesi'nin 2019 yılında yayın yaşamına başlayan Cappadocia Journal of Studies ise, bir coğrafya ile sınırlı olmaksızın, oryantalist bölge çalışmalarına eleştirel yaklaşan bir bölge araştırmaları dergisidir.

Sonuç olarak, akademik dergilerin Türkiye'nin yakın coğrafyasına ve ortak tarihsel, ırksal bağlarının olduğu coğrafyaya öncelik verdiği görülmektedir. Doğu Asya Araştırmaları Dergisi dışında, Asya'nın doğusu ve güneyi ya da bu bölgelerdeki herhangi bir ülkeye özgülenmiş akademik dergi yoktur. Bunun istisnası, BRIQ Kuşak Yol Girişimi Dergisidir.

DİPLOMATİK ÖRGÜTLENME

20. yüzyılın sonlarından itibaren diğer kamu hizmeti alanları gibi diplomasi hizmeti de değişim baskısı altındadır. Değişim, 20. yüzyılın sonunda, günümüzde sonunun geldiği tartışılan Anglo-Sakson kökenli küreselleşmenin, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, devletin örgütlenme ve işleyişinde köklü değişimleri zorlaması, dijital kapitalizm olarak da adlandırılan içinde bulunduğumuz dijital çağ vb. gibi dışsal oluşumlarla ilişkili olduğu kadar, iç çelişkiler-çatışmalar ve güç ilişkilerinden kaynaklanan baskılarla da biçimlenmektedir.

Küresel kapitalizmin üretim maliyetini düşürmek amacıyla coğrafi yayılma ihtiyacını karşılamak üzere ulus devletlerin "özerk ekonomik alan", "ulusal üretim, yatırım ve tüketim mekânı" olmaktan çıkarılması olarak tanımlayabileceğimiz küreselleşme, bu bağlamda devletlerin ekonomileri üzerindeki yetkilerini sınırlandırmıştır. Yabancı sermaye çekmek amacıyla, çoğu zaman da yabancı sermaye güçlerinin baskısı ile başta piyasaya yön veren hukuk kuralları, yargı sistemi, makro-ekonomik politikalar olmak üzere ülkelerin temel politikaları, kapitalizmin merkez ülkeleri ve uluslararası örgütlerinin düzenlemesine daha açık hale getirilmiştir.

Küreselleşmenin yönetsel ideolojisi yeni kamu işletmeciliği aracılığı ile örgütlenme, işleyiş ve istihdam rejimi açısından kendine özgülüğü zayıflatılan devlet, işletmeci anlayışla yeniden yapılanmaya yöneltilmiştir. Bu yaklaşımın kamu bürokrasisine önemli bir yansıması, kamu sektörü ile özel sektör arasındaki farklılaşmanın bulanıklaşması; giderek, kamu hizmetine özgü, hizmete giriş, hizmette ilerleme vb. özel süreçlerin ve kurumsallaşma, örgüt geleneği gibi uzun erimli değerlerin önemini yitirmesidir. Kurumsal uzmanlaşma, hizmette yetişme, kuşaklararası aktarımlar değersizleştirilmekte, hatta kurumsal yeniliğin önünde aşılması gereken engeller olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, siyasal iktidarlara da birlikte çalışmaktan memnun olmadıkları bürokratik kadroları kenara itme ve kendilerine pürüz çıkarmayacak kadroları oluşturma fırsatı sunmaktadır.

Devletin, kamu örgütlerinin ve kamu yöneticilerinin başarısı "ne ölçüde girişimci olabildiği" ile ölçüldüğünden, sermaye ve yatırım çekmeye, ihracata, kısacası ticari başarıya odaklanmış bir devletin dış ilişkilerini yürütme biçimi de bu değişimden payını almaktadır. Bu bağlamda, bir dönem Tayland'da olduğu gibi "CEO büyükelçi" kavramı icat edilerek (Rana 2013: 77), büyükelçiden CEO gibi davranması beklenirken; Japonya'da, Çin'le ticari görüşmelerde başarılı bir şirket CEO'su Pekin'e büyükelçi olarak atanmıştır (Minai 2020: 114).

Diğer yandan dijitalleşme ve sosyal medya araçları geleneksel haberleşme kanallarını radikal biçimde dönüştürmektedir. Basın bülteni, basın toplantısı vb. klasik kamuoyu bilgilendirme/oluşturma mekanizmaları tümüyle önemini yitirmese de; twitter, instagram, facebook vb. platformlar aracılığı ile bilgi anında milyonlara iletilebilmektedir. Bu bağlamda dijital diplomasi giderek önem kazanmaktadır.[10] Bilindiği gibi ABD eski Başkanı Trump resmi açıklamalarını twitter hesabı üzerinden yapmayı tercih eden bir siyasetçiydi.

Kamu hizmetlerinin işbölümünde, dışişlerinin dışişleri bakanlığınca yürütülmesi devam etmekle birlikte, dış politikanın yürütülmesinde hükümet içi veya hükümet dışı aktörler giderek daha fazla devreye girmektedir. Türkiye'de de dış politikayı uygulamakla görevli merkezi örgüt Dışişleri Bakanlığı'nın dışında, 1990'lardan sonra Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), kamu diplomasisinden sorumlu İletişim Başkanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı gibi kuruluşlar kendi görev alanlarında (yumuşak güç ve kamuoyu oluşturma, güvenlik vb.) dış ilişkilerin yürütülmesinde rol oynamaktadır. Diğer yandan, "diplomasi" kavramının özgün bağlamı[11] giderek esnetilmektedir. Günümüzde,

10 Hemen her şeyin ölçülüp sıralandığı günümüzde ülkeler dijital diplomasi etkinliklerine göre de sıralanmaktadır. Bkz. (https://digital-diplomacy-index.com).

11 "Diplomasi, egemen ülkeler arasındaki ilişkilerin yurtiçinde veya yurtdışındaki diplomatik örgütün üyesi ya da geçici diplomat niteliğindeki görevliler aracılığı ile yürütülmesidir." (Berridge & Lloyd 2012: 97-98).

ulusal ya da uluslararası kamuoyunda olumlu imaj yaratmada katkısı olan hemen her türlü etkinlik "diplomasi" olarak adlandırılmaktadır (kamu diplomasisi, dijital diplomasi, kültür diplomasisi, spor diplomasisi, diaspora diplomasisi, jeoekonomik diplomasi,[12] facebook diplomasisi vb.).

Dışişleri Bakanlığı

Türkiye'de dışişlerinin diğer devlet işlerden ayrıştırılarak örgütlenmesinin kökenleri 18. yüzyıla gitmektedir. 17. yüzyılın sonuna kadar, Divan-ı Hümayun kâtiplerinin ve kalemlerinin başı olan reis-ül küttab, 18. yüzyıldan itibaren dışişlerini de yürütür hale gelmiştir. Dışişleri'nin önem kazanmasıyla, 1836'da reis-ül küttablık kaldırılarak, ilk bakanlık örgütü, Hariciye Nazırlığı adıyla kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'na ilk yerleşik büyükelçi 15. yüzyılda Venedik Cumhuriyeti tarafından gönderilmesine rağmen İmparatorluk, gerileme dönemine kadar yerleşik büyükelçi göndermeye ihtiyaç duymamıştır. 1720'de Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Fransa'ya geçici büyükelçi gönderilmesinin ardından 1793'te ilk yerleşik büyükelçi İngiltere'ye gönderilmiştir (Uzunçarşılı 2020: 242, 246, 275; Girgin, 2005: 84).

Dışişleri Bakanlığı, 1920'de Milli Mücadele döneminde kurulan 11 bakanlıktan biridir. Günümüzde bakanlığın örgütsel hacmi, 6.684 personel (2019 sonu), yaklaşık 6 milyar TL'lik bütçe ve yurtdışında 248 misyondan oluşmaktadır. İşlevi gereği, merkez örgütünün yanısıra yabancı ülkelerde geniş bir örgütlenme ağı olan bakanlığın taşra örgütü yoktur. Bakanlık, dış ilişkilerin yürütülmesi açısından önem taşıyan yerlerde Cumhurbaşkanı'nın onayı ile en fazla 10 irtibat bürosu açabilmektedir. Bakanlığın, İstanbul, Edirne, İzmir, Antalya, Hatay, Gaziantep ve Diyarbakır'da olmak üzere, yedi irtibat bürosu bulunmaktadır (TC Dışişleri Bakanlığı 2020: 6).

Bakanlık personelinin %27'si diplomatik kariyer memurudur. Kariyer memurların %15'i meslek memuru (1.020 kişi), %12'si konsolosluk ve ihtisas memurudur (808 kişi). Bakanlığın kullandığı bütçe, 2016-2019 yılları arasında merkezi yönetim bütçesinin binde 4,34'ü ilâ 4,85'i arasındadır. Bütçenin %60'ı yurtdışı örgütlerce kullanılmaktadır.

Küresel diplomatik sıralamada önde gelen ülkelerin dışişleri bakanlıklarının kullandığı kaynağa oranla Bakanlığın personel ve bütçe hacmi mütevazı ölçütler içindedir (Çizelge 8).

12 "Hükümetlerin diğer uluslararası aktörlerle ilişkilerini yürütürken belirli stratejik hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla ulusal ekonomik kapasitelerinden yararlanması" olarak tanımlanan jeoekonomik diplomasi için bkz. (Olsen 2020).

Çizelge 7 Dışişleri Bakanlıklarının Bütçe ve Personeli

Diplomatik endeks (2019)	Ülke	Misyon	Büyükelçilik	Personel	Bütçe ($)
1	Çin	276	169	9.000	7,8 milyar (2017)
2	ABD*	273	168	69.000	40,8 milyar (2021)
3	Fransa	267	161	14.718	7,3 milyar (2016)
4	Japonya	247	151	6.288	6,4 milyar ** (2020)
5	Türkiye (2020)[13]	248	142	6.684	665 milyon (2021)
6	Rusya	242	144	10.000	1,5 milyar (2016)
7	Almanya	224	150	11.652	6,2 milyar, federal bütçenin %1,5'i (2017)
8	Brezilya	222	138	3.111	600 milyon (2015)
11	Birleşik Krallık*	208	152	17.300	4,2 milyar (2019)

**Kalkınma örgütü dahil. ** Kalkınma yardımları dâhil; ancak bu yardımlarda bakanlık tek kaynak değildir.*

Kaynak: Diplomatik endeks ve misyon sayısı: (https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org).

Personel ve bütçe: Çin bütçe (Martin 2021), personel (Ministry of Foreign Affairs-Japan 2020: 355); ABD bütçe (Office of Management and Budget 2020: 75), personel (https://www.state.gov); Fransa (Block vd. 2020: 45); Japonya (Ministry of Foreign Affairs-Japan 2020: 357); Türkiye (2021 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu 2020); Rusya (Terry vd. 2020: 129); Almanya (Federal Foreign Office 2018: 6, 8); Brezilya bütçe (Pereyra-Vera 2020: 5), personel (2020 yılı) (https://www.gov.br); Birleşik Krallık personel (https://www.gov.uk), bütçe (Foreign & Commonwealth Office 2020: 22).

Not: Yerel para birimlerine dayalı Birleşik Krallık, Türkiye, Almanya, Japonya bütçeleri, TC Merkez Bankası'nın 25.06.2021 tarihli efektif satış kurları üzerinden ABD dolarına çevrilmiştir.

13 2021 yılında TİKA'ya yaklaşık 565 milyon TL, YTB'ye yaklaşık 394 milyon TL ödenek ayrılmıştır. Bunlar da dikkate alındığında, üç örgüt üzerinden Türkiye'nin dışişleri için kullandığı bütçe 775 milyon dolardır.

Merkez Örgütü

Dışişleri bakanlıklarının bölge ve ülkelerle ilişkileri, hizmet birimlerinin, Rusya, Çin, G. Kore, Brezilya, Japonya'da olduğu gibi ya doğrudan bölgesel işbölümüne göre veya ABD ve Türkiye'de olduğu gibi siyasi ve ekonomik işler adlı ana birimler arasında bölge ya da ülkeye göre işbölümünün yapılması yoluyla örgütlenmektedir. Almanya'da da siyasi ve ekonomik işler ayrımına dayalı ikinci türde örgütlenme geçerlidir. Bununla birlikte, Çin ve Asya'nın Almanya ve Avrupa için giderek önem kazanmasıyla, 2017 yılında ilk kez Asya-Pasifik Genel Müdürlüğü kurulmuştur (https://www.auswaertiges-amt.de).

Dışişleri Bakanlığı'nın, görev, yetki ve örgütlenmesi 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlenmiştir. Merkez örgütü 39 hizmet biriminden oluşmaktadır. Bakanlığın bağlı kuruluşu AB Başkanlığı ile Ulusal Ajans, ilgili kuruluşu Türk Akreditasyon Kurumudur.

Çizelge 8 Dışişleri Bakanlığı Hizmet Birimleri

İkili Siyasi İşler Genel Müdürlükleri (10)	Protokol Genel Müdürlüğü
Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürlükleri (3)	Personel Genel Müdürlüğü
İkili Ekonomik İşler Genel Müdürlükleri (2)	Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü	Dış Politika Danışma Kurulu Başkanlığı
Uluslararası Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü	Teftiş Kurulu Başkanlığı
Küresel ve İnsani Konular Genel Müdürlüğü	Strateji Geliştirme Başkanlığı
Dış Politika, Analiz ve Eşgüdüm Genel Müdürlüğü	Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanlığı
Uluslararası Hukuk Genel Müdürlüğü	Diplomasi Akademisi Başkanlığı
Andlaşmalar Genel Müdürlüğü	Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı
Konsolosluk İşleri Genel Müdürlükleri (2)	Tercüme Dairesi Müdürlüğü
Araştırma ve Güvenlik İşleri Genel Müdürlüğü	Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü
Enformasyon Genel Müdürlüğü	Özel Kalem Müdürlüğü
Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İşler Genel Müdürlüğü	Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Hizmet birimlerinin bölgelere göre örgütlenmesinde birincil ölçüt bölge değil ilişkinin niteliğidir. Bir başka ifadeyle işlevsel görev dağılımı vardır. Bu bağlamda, hizmet birimleri önce siyasi işler ve ekonomik işler olarak işin niteliğine göre ayrılmaktadır. Bu işlevsel ayrışma, yürütülen işlerin taraflarına/muhataplarına göre bu kez ikili ve çok taraflı olmak

üzere yeniden ayrılmaktadır. Bu dağılım çerçevesinde bakanlıkta; 10 İkili Siyasi İşler Genel Müdürlüğü (biri denizcilik, havacılık ve hudutlardan sorumlu), 3 Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürlüğü ve İkili Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü ile Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürlüğü olmak üzere toplam 15 genel müdürlük yer almaktadır.

Bölge ölçeği, üçüncü bir ölçüt olarak bu genel müdürlüklerin bakan onayı ile görev alanlarının belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Halen 9'u ikili siyasi işler, 1'i çok taraflı siyasi işler olmak üzere genel müdürlüklerden 10'u coğrafi alana göre örgütlenmiştir. Yakın döneme kadar doğrudan Asya'yla görevlendirilen üç genel müdürlük bulunmaktaydı. Mayıs 2021'e kadar bir büyükelçinin eşgüdümünde yönetilen Yeniden Asya Girişimi ile ilgili işlerin, Çok Taraflı Siyasi İlişkiler Genel Müdürlükleri'nden birinin sorumluluğuna verilmesiyle, bölgeye yönelik genel müdürlük sayısı dörde yükselmiştir. Asya'ya özgülenen bu Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürlüğü'nün görev alanı tüm Asya (Orta-Güney-Güneydoğu-Doğu), İran, Rusya, Okyanusya ile Ermenistan hariç Kafkasya (Gürcistan ve Azerbaycan) bölgesini içermektedir. Bölgeye yönelik diğer ikili siyasi ilişkiler genel müdürlükleri ile irtibat halinde çalışacak yeni genel müdürlüğün temel işlevi siyaset planlama, eşgüdüm, öneri geliştirme ve bölgesel örgütlerle ilişkilerdir.

Çizelge 9. Coğrafi Bölgelerden Sorumlu Hizmet Birimleri

İkili Siyasi İşler Genel Müdürlükleri (9)	Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürlüğü	İkili Ekonomik İşler Müdürlüğü
- Doğu Asya-Güneydoğu Asya (Doğu Asya - Güneydoğu Asya ve Pasifik)[14] - Güney Asya-Irak-İran (Irak - İran - Güney Asya) - Doğu Avrupa-Orta Asya-Kafkasya (Orta Asya, Kafkasya - Doğu Avrupa) - Amerika (ABD, Kanada - Latin Amerika) - Güney ve Batı Avrupa (Güney ve Batı Avrupa) - Balkanlar ve Orta Avrupa (Balkanlar ve Orta Avrupa) - Afrika (Doğu Afrika-Batı Afrika) - Ortadoğu ve Kuzey Afrika (Kuzey Afrika - Orta Doğu) - Suriye (Suriye)	-Asya	- Orta ve Kuzey Avrupa

Dış Örgütlenme

Cumhuriyetin kuruluş döneminde (1923-1924), Türkiye'nin 12 ülkede "büyükelçilik, elçilik ve maslahatgüzârlık ile 18 konsolosluk olmak üzere toplam 30" yurtdışı örgütü vardır. 1930'a gelindiğinde diplomatik temsilcilikler 27'ye başkonsolosluk ve konsolosluklar 48'e yükselmiştir (İskit, 2007: 420). Son yıllarda, yurtdışında örgütlenmeye ağırlık veren Türkiye 2020'de 248'e ulaşan misyon sayısı ile dünyanın beşinci büyük diplomatik

14 Parantez içindeki her bir alan genel müdür yardımcılıklarını göstermektedir.

misyonuna sahiptir (Çizelge 7). Misyonların 142'si büyükelçilik, 13'ü daimi temsilcilik, 91'i başkonsolosluk, 2'si konsolosluk ajanı ve ticaret ofisidir (TC Dışişleri Bakanlığı 2021: 8).

72 misyon ile Asya, Avrupa'dan sonra misyonların yoğunlaştığı ikinci bölgedir (Grafik 1). Türkiye bölgede 30 ülkede büyükelçilik düzeyinde temsil edilmektedir. Nepal'de de büyükelçilik açılması plânlanmaktadır. Türkiye ile Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkiler kurulmasına rağmen, henüz büyükelçilik açılmamıştır. Bu ülke halen, Seul Büyükelçiliği'nin yetki alanındadır. Sonuç olarak, bölgede sayısal olarak diplomatik temsil bağlamında önemli bir açık görünmemektedir.

Grafik 1 Misyonların Bölgesel Dağılımı

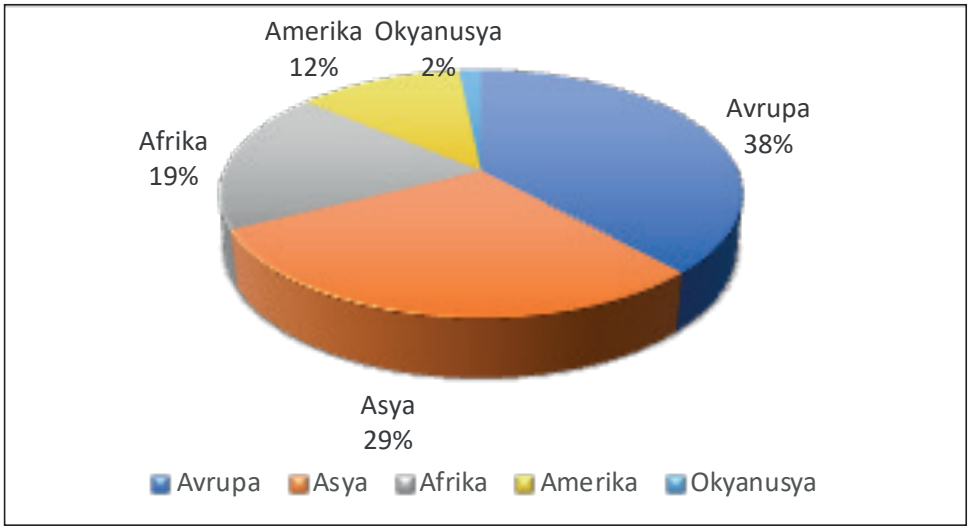

Kaynak: TC Dışişleri Bakanlığı (2020: 6)

Diplomat Yetiştirme Düzeni ve Bu Düzende Değişme Yönleri

Diplomatlık hemen her ülkede, belirli eğitim kurumlarından yetişen, hizmete çok aşamalı ve zor sınavlarla girilen kariyer bir meslektir. Diğer kamu örgütleri gibi dışişleri bakanlıkları da kendine özgü davranış kodlarına, bürokratik dile ve örgüt kültürüne sahiptir. Ama hizmet alanının yurtdışı olması ve temsil işlevi gibi nedenlerle diplomasinin geliştirdiği kültürün diğer kurumlardan farklılıklar taşıması doğaldır. Weberyen bürokratik örgütlenmenin ana özelliklerini taşıyan diplomatlık, genç yaşta yeterliğe dayalı sınavlarla mesleğe girilen, başarı ölçütlerine dayalı olarak ilerlenen, genç diplomatların kıdemli diplomatlar aracılığı ile işbaşında sürekli eğitildiği, yetiştirildiği ve emekliliğe kadar sürdürülen bir meslektir. Meslekte ilerlemelerin önceden belirlenmiş ölçütlere

dayanması ve mesleğin ileri kadrolarının örgüt içinden yetişenlerle karşılanması, diplomatik mesleği kapalı bir sistem haline getirmekle ve birçok ülkede diplomatik görevliler seçkinci oldukları için eleştirilmekle birlikte, bu sonucu kişilerden daha çok hizmetin niteliği ile ilgilendirmek ve açıklamak gereklidir.

Türkiye'de de diplomatlık, yukarıda özetlenen temel nitelikleri taşıyan bir meslek olarak düzenlenmiştir. Ancak meslek 1990'lardan itibaren bir dizi yön değişikliğine uğramıştır. Diplomatların yetişme düzeninin ana çizgileri ile değişme yönleri dört başlık altında gruplandırılabilir.

Eğitim Kaynağının Genişletilmesi

Son yıllarda kimi ülkelerde sınırlı da olsa kaynak çeşitlenmesine doğru bir eğilim olmakla birlikte, genellikle diplomatik kadrolar belirli eğitim kaynağından beslenmektedir. Japonya'da Tokyo Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Rusya'da Moskova Uluslararası İlişkiler Devlet Üniversitesi, Fransa'da Ulusal Yönetim Okulu (ENA), Birleşik Krallık'ta Oxford ve Cambridge üniversiteleri, Brezilya'da Rio Branco Enstitüsü, diplomatik kadronun çoğunlukla mezun olduğu eğitim kurumlarıdır. Geleneksel olarak, filoloji mezunlarını istihdam eden Çin Dışişleri Bakanlığı da giderek uluslararası ilişkiler ve insani bilimler alanından mezunlara yönelmektedir. Filoloji mezunları için Pekin Yabancı Diller Üniversitesi, diğer mezunlar için Çin Dış İlişkiler Üniversitesi ana kaynaklardır (Minai 2020; Terry vd. 2020; Block 2020; Crawford, 2020; Pereyra-Vera 2020; Deegan vd. 2020; Hutchings ve Suri 2017).

Türkiye'de de uzunca süre Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Mülkiye), yalnızca diplomasi değil, aynı zamanda mülki idare kadrolarını yetiştiren ana eğitim kurumu olmuştur. Mülkiye'nin dışında ikincil bir kaynak da aynı üniversitenin Hukuk Fakültesi idi. Her iki meslek grubundaki Mülkiye-hukuk egemenliği 1990'lı yıllardan itibaren çözülmüş ve çeşitlenmiştir. Günümüzde, Dışişleri Bakanlığı meslek memurluğu sınavlarının eğitim koşulu, sosyal bilimlerin hemen her alanının (işletme, iktisat, tarih, psikoloji, halkla ilişkiler vb.) yanı sıra, belirli koşullarda mühendislik eğitimini dahi kapsamaktadır. Yukarıda örneklendirilen ülkelerde böylesine geniş bir açılım söz konusu değildir.

Koşul Yabancı Dillerin Çeşitlenmesi

Türkiye'de diplomat yetiştirme sisteminde bir diğer eğilim, giriş sınavlarında aranan yabancı dillerin çeşitlenmesidir. İngilizce ağırlıklı olmak üzere Fransızca ve Almanca

gibi Avrupa dillerine ayrılan kontenjanlar hâlâ öncüdür.[15] Bununla birlikte, günümüzde İspanyolca, Rusça, Portekizce, İtalyanca, Yunanca, Arapça, Farsça, Çince, Japonca da, aranan diğer yabancı diller arasındadır.

Çok Boyutlu Yetişme

Diplomaside yaygın model, "genel" (generalist) olarak adlandırılan, diplomatların bir bölge/alan üzerinde uzmanlaşmaksızın, diplomasinin çok yönlü alanlarında göreve alınmaları ve yetiştirilmeleridir. Bununla birlikte istihdamda ve yetiştirmede bu modelin bölge/alan uzmanlığı ile birlikte kullanılmasına dayalı karma modele doğru bir yönelim vardır. Örneğin, İngiltere ihtiyaca göre her iki alandan diplomat istihdam etmektedir. Ana model olarak çok yönlü yetiştirmeyi (generalist) benimseyen Japonya, bölge uzmanı ihtiyacını, kariyer diplomat sınavından farklı bir sınavla aldığı bölge uzmanları aracılığı ile karşılamaktadır. Kariyer diplomatlara alan bilgileriyle yardımcı olan bölge uzmanlarının belirli koşullarda meslek memurluğuna geçmeleri ve büyükelçi olmaları olanaklıdır (Minai 2020: 106). Diğer yandan uzun süre bölgesel uzmanlaşmaya dayanan Çin diplomasisi de çok yönlü uzmanlaşmaya doğru evrilmektedir.

Türkiye'de de sistem çok yönlü yetişmeye (generalist) dayanmakta; işe alım ve hizmet içinde yetişme sürecinde bölgesel uzmanlaşma yerine, çok boyutlu uzmanlaşma amaçlanmaktadır. Bu politikanın sonucu olarak, bir diplomat mesleği süresince birbirinden çok farklı bölgelerde ve uluslararası örgütlerde görev yapmaktadır. Kuşkusuz, bu denli coğrafi çeşitlilik, zengin, kapsamlı bir birikim, deneyim, yetenek ve çok oylumlu bakış açısı sağlamaktadır. Ancak bu yol aynı zamanda, bilgi-deneyim-birikimde odaklaşmayı ve sürekliliğe dayanmadığı için bir bölge, ülke ya da dış politika alanında derinleşmeyi zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak, bu iki yetiştirme sisteminin farklı üstünlükleri ve zayıflıkları söz konusudur. Bu nedenle, birbirlerine alternatif değil; koşullara, ihtiyaçlara göre birlikte varolması, birbirlerinin boşluğunu kapatması, birbirlerini desteklemesi gereken yöntemlerdir. Dış politika gibi yalnızca siyasal değil, ekonomi, ticaret, güvenlik, kültür gibi giderek çeşitlenen çok katmanlı bir hizmet alanı iki yönlü yetişmiş diplomatlara ihtiyaç duymaktadır.

Aslında İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de bölgesel uzmanlaşma ihtiyacı duyulmuş ve meslek memurları bu yönde özendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, 1948 yılında Dışişleri Bakanlığı Teşkilat Kanunu'nda yapılan iki değişiklik önemlidir. Kanunla, Avrupa, Asya, Amerika ve Orta Doğu işleriyle veya bakanlıkça belirlenecek diğer siyasi işlerle görevli, bilgi ve görgülerinden yararlanmak üzere dört "yüksek

15 Örneğin, 40 meslek memuru alımı için Ekim 2020'de ilân edilen sınavda, kontenjanın %50'si İngilizce, %25'i Fransızca ve Almanca dillerine ayrılmıştır.

müşavirlik" kadrosu ihdas edilmiştir. Ayrıca, meslek memurlarından "Arap memleketleri, Bulgaristan, Çin, Hindistan, İran, İspanya, Japonya, Pakistan, Sovyet Rusya, Yugoslavya, Yunanistan'ın" dillerini öğrenenlerin, bir kereye mahsus yabancı dil tazminatı ile ödüllendirilmesi olanağı getirilmiştir. Ancak bu ödülden yararlanmak, dilini bildikleri ülkenin siyasi ve ekonomik işlerinde de uzman olduklarının, Bakanlıkça yapılacak bir sınavla saptanması koşuluna bağlıdır.[16] Yasa koyucunun bu düzenlemesi aslında bugün "bölge uzmanı" olarak adlandırılan diplomatı tanımlamaktadır.

1980'li yıllarda, Dışişleri Bakanlığı'nın örgütlenmesini yeniden düzenleyen 177 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile diplomasiyi bölge uzmanlığı ile destekleyecek yeni bir kadro, "bölge uzmanı" kadrosu oluşturulmuştur. Bölge uzmanları; "belirli bölgelerde Dışişleri hizmetlerinin devamlılığını sağlayacak, uzmanlaştırıldıkları ülkelerin dilini çok iyi bilen ve dış hizmetlerde münhasıran bu ülkede görevlendirilecek memurlar"dır. 1990'lı yıllarda da korunan bölge uzmanı kadrosu, 2010 yılında 6004 sayılı Dışişleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile kaldırılmıştır. Günümüzde dışişleri uzmanı adıyla yeni bir kadro tahsis edilmekle birlikte, bu kadro, birçok bakanlıkta olduğu gibi, bakanlığın hizmet alanına "uzman" sözcüğünün eklenmesiyle oluşturulan, kariyer uzmanlığa dayanmayan bir kadrodur ve gerçek bir uzmanlaşma/derinleşmeyi nitelemez. Zaten sınav koşulları da bölge uzmanını niteleyen özel göstergelerden yoksundur.

Diplomasi Dışı Büyükelçi Atamalarında Artış

Akademik meslekte profesörlük, askerlik mesleğinde orgenerallik-oramirallik, mülki idarede valilik, diplomatik meslekte de büyükelçilik mesleğin zirvesidir. Bu meslek kümelerinin ortak özelliği, zirveye ulaşmanın, önceden belirlenmiş özel koşullara, kurallara, sürelere dayandırılmış olmasıdır.

Bununla birlikte Türkiye'de iki meslek grubu, valilik ve büyükelçilik, istisnai memuriyet olarak düzenlenmiştir. Bunun anlamı, bu görevlere, meslek içinde aranan özel atama koşulları taşımayan kişilerin kural dışı atanabilmesidir. Yakın döneme kadar bu olanak, bu yetkinin doğasına uygun biçimde istisnai olarak kullanılmıştır. Ancak her büyükelçi kararnamesinin, diplomasi dışından atamaları da içermesi giderek olağanlaşmıştır. Günümüzde diplomasi dışından atanan büyükelçilerin en az %15 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Diğer ülkelerde de diplomasi dışı atamalara başvurulmakla birlikte genel ilke, büyükelçilik görevlerine meslek memurlarının atanmasıdır. Batı'da Kanada, Fransa, Almanya

16 5250 sayılı, Dışişleri Bakanlığı kuruluşu hakkındaki 3312 sayılı kanuna ek kanun, RG: 13.07.1948/6956.

ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde diplomasi dışı atama enderdir. Başkanların, büyükelçiliği, seçimlerde kendisini destekleyenlere bir karşılık olarak kullanabildiği ABD'de bu yetki daha fazla kullanılmaktadır. ABD'de, yazılı bir kural olmamakla birlikte, geleneksel olarak büyükelçiliklerin %30'una diplomasi dışı atama yapılabilmektedir. Bilindiği gibi, ABD'de başkanın önerdiği üst düzey görevlilerin ataması Senatonun kabulüne bağlıdır; dolayısıyla atamanın denetlenmesi söz konusudur. Latin Amerika coğrafyasında, Arjantin, ABD'yle benzer bir politika benimsenmişken, Brezilya'da büyükelçilerin kariyer diplomat olması zorunludur. Birçok Afrika ülkesinde ise diplomasi dışı atama oldukça yaygındır. Asya ülkelerinde de diplomasi dışı atamaya istisnai olarak başvurulmaktadır (Rana 2013: 26).

Diplomasi dışı atamaların genellikle, stratejik önemi olmayan, ikili ilişkilerin düşük düzeyde bulunduğu, görev koşullarının daha sorunsuz olduğu ülkelerle sınırlı olduğu söylenebilir.[17] Ama kimi zaman hükümetlerin, diplomatların egemenliğini kırmak için önemli merkezlere de siyasi atamalar yaptıkları görülmektedir. Örneğin Japonya, bu amaçla, 2010'da Pekin'e, Çin'le ticaret yapmakta deneyimli bir eski özel şirket CEO'sunu atamıştır. Ancak, iki ülke arasında, Senkaku/Diaoyu adaları nedeniyle çıkan krizde, uluslararası hukuk ve diplomatik müzakerede deneyimsiz büyükelçinin açıklamaları Japon hükümetini zor durumda bırakmıştır. Bu başarısız deneyimden sonra, Japonya önemli merkezlere yalnızca kariyer diplomatlar arasından büyükelçi atamaktadır (Minami 2020: 114).

Bu bağlamda Türkiye'deki uygulamanın bir diğer özelliği, diplomasi dışı büyükelçilerin en önemli merkezlere atanıyor olmasıdır. Örneğin, dünyanın iki büyük gücü olan ABD ve Çin'de görev yapan mevcut büyükelçiler kariyer diplomat değildir. Saptanabildiği kadarıyla, Avrupa'da Lahey, Prag, Lüksemburg, Viyana, Vatikan; Asya'da Bakü, Kuala Lumpur, Brunei; Afrika'da Trablus, Cezayir, Darüsselam, Dakar, Hartum, Mogadişu; Orta Doğu'da Muskat, Tahran, Doha, Kuveyt; OECD ve İslam İşbirliği Teşkilatı Nezdinde Türkiye daimi temsilcilikleri, diplomasi dışı büyükelçilerin görev yaptığı yerler arasındadır.

Büyükelçilik görevlerine meslek içi ve meslek dışından atamaların, birtakım üstünlükleri ve zayıflıkları vardır. Bu nedenle toptan bir genelleme yapmak yanıltıcı olabileceği gibi, her iki modelden de başarılı ve başarısız örnekler bulunabilir. Ancak, diplomasi hizmetlerini yürüten kamu görevlileri, "dışişleri meslek memuru" olarak tanımlanan bir meslek kümesini oluşturur. Bu hizmetin, özel sınav ve koşullarla mesleğe giren ve yetiştirilen meslek mensuplarınca yürütülmesi esastır. Kural dışı olarak,

17 Örneğin Trump göreve geldiğinde ilk büyükelçi adayları arasında Avrupa için önerilen 24 adaydan yalnızca ikisi kariyer diplomat iken, Afrika için önerilen 18 adaydan yalnızca Kenya için önerilen aday diplomasi dışındandır (McMullen 2020: 208).

diplomatik donanımı olmayan, dışarıdan atanan büyükelçilerin başarısında, güçlü bir diplomatik desteğin misyonda varlığı ile büyükelçinin meslek memurlarından yararlanma isteği önemlidir. İkinci olarak, dışarıdan atamaların giderek, Türkiye için en önemli merkezleri de içine alarak genişletilmesi, kural dışılık kural haline mi dönüşüyor sorusunu doğurmaktadır. Bu dönüşümün, yalnızca mevcut meslek memurları üzerindeki değil, yetenekli ve donanımlı gençlerin bu mesleğe yönelme istekleri üzerindeki olumsuz, şevk kırıcı etkisi de dikkate alınmalıdır.

Diğer yandan, dışişleri meslek memurluğuna giriş sınavlarında, jüri üyelerinin büyükelçi olma koşulunun kaldırılması, diplomasi dışından atanan büyükelçiler ile meslekten yetişen büyükelçilerin eşitlenmesi[18] gibi düzenlemeler, diplomatlığın bir kariyer meslek olmaktan çıkarılarak, herhangi bir bürokratik kadro gibi algılandığı izlenimini uyandırmaktadır. Bu oluşum, diplomasinin daha da önem kazandığı günümüzde, üzerinde çok yönlü irdelenmesi ve tartışılması gereken bir durumdur.

BULGULAR

Akademik Örgütlenme

Başta Çin olmak üzere Asya coğrafyasının 21. yüzyılda ön plâna çıkmasıyla birlikte üniversitelerde bölgeye yönelik ilgide bir canlanma olmuştur. Yeni lisans ve yüksek lisans programlarının açılması, araştırma merkezlerinin kuruluşu, yayınlarda göreli artış, gelecekte artması beklenen bu ilginin göstergeleridir.

Bu ilgi yenidir, 1990'ların sonu ve 2000'li yılların başı bir başlangıç kabul edilebilir. Ancak süreç henüz canlanma aşamasındadır ve olgunlaşmamıştır.

■ Asya çalışmalarında ana sorunlardan biri, akademide bölge dillerini bilen uzmanların yetersizliği nedeniyle akademik çalışmaların çoğunlukla Batı literatürüne bağımlı olmasıdır. Akademik bağımlılık, özgün yaklaşım ve analizleri engellediği gibi Batı merkezli bakış açısının Türkiye'de yeniden üretilmesine de neden olmaktadır.

■ Uzunca süre filoloji ve tarih bölümlerinin ilgi alanında kalan bölge, 1990'ların sonundan itibaren uluslararası ilişkiler, iktisat, siyaset bilimi, eğitim gibi sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinin ilgi alanına girmiştir. Bu olumlu bir gelişmedir. Ancak bu alanın uzmanlarının çoğunluğu bölge dillerini bilmemekte, bölge dillerini bilen

18 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, madde: 161/2-d: "657 sayılı Kanunun 59 uncu maddesi çerçevesinde büyükelçi olarak atananlardan Bakanlığa veya diğer kamu kurum ve kuruluşlarına mensup olanlar ile açıktan atananlar, büyükelçi unvanını kullanmaya devam ederler ve meslek mensubu olanlar arasından büyükelçiliğe atananlarla aynı hükümlere tâbi olur ve aynı haklardan yararlanırlar."

filoloji ve tarih uzmanlarının ilgi alanı da, doğal olarak kendi disiplinleriyle sınırlı kalmaktadır.

■ Üniversite yapılanması içinde ortak, standart bir düzenlemeye tâbi araştırma merkezleri bağımsız bütçeden ve kendine özgü personel kadrosundan yoksundur. Mevcut akademik personel ikincil görevlendirme ile yöneticilik yapmakta, idari işler de yine görevlendirme üzerine sınırlı sayıda personelle yürütülmektedir. Merkezlerin etkinliği ve etkililiği daha çok merkez müdürlerinin bireysel çabalarına bağlı görünmektedir. Bu kısıtlılıklar içinde, bu birimlerin "araştırma" merkezi olarak çalışabilmeleri neredeyse olanaksızdır. Merkezler ancak üniversitenin ya da TÜBİTAK vb. kurumların araştırma fonlarını kullanarak araştırma yapabilirler. Nitekim, merkezler de daha çok söyleşi, panel, sempozyum gibi, örgütlenmesi daha kolay etkinliklere yönelmiştir.

■ Üniversitelerde Asya üzerine üretilen yüksek lisans ve doktora tezlerinde 1990'ların sonu ve 2000'lerin başından itibaren artış görülmekle birlikte, tezler daha çok uluslararası ilişkiler, ekonomik-ticari ilişkiler, güvenlik konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Asya'ya özgülenmiş özgün akademik araştırma ve diğer etkinlikleri geliştirmeye, genç akademisyenlerin bölgeye yönelmesini özendirerek alan uzmanlarını güçlendirmeye yönelik öncelikli önlemler şöyle sıralanabilir:

1. Bölge dilini, kültürünü ve tarihini bilen uzmanlarla bölgeyi farklı disiplinler üzerinden inceleyen uzmanlar arasında, ortak yayınlar, ortak bilimsel etkinlikler vb. yollarla etkileşim ve iş birliği güçlendirilmelidir. Bu alanlar, aynı zamanda eğitim müfredatı üzerinden de karşılaşmalı ve birbirinin birikiminden, bakış açısından yararlanmalıdır. Dil ve kültür eğitimi veren fakültelerin ders müfredatına, bölgenin siyasi, iktisadi yapısı, diplomasisi vb. konularda derslerin; diğer disiplinlerin müfredatına da dil, kültür ve tarih derslerinin seçmeli olarak ilave edilmesi düşünülebilir.

2. Türkiye'nin bölgeye yönelik bilgi birikimi ile uzman envanteri çıkarılmalıdır. Bu dökümün göstergelerinden de yararlanılarak, "bölge uzmanı yetiştirme" politikası belirlenmeli ve bu politikanın uygulaması çeşitli araçlarla desteklenmelidir. Ayrıca, bölge politikalarının belirlenmesinde bölge uzmanlarıyla istişareye gidilmelidir.

3. Günümüzde, YÖK, MEB, TÜBA gibi kuruluşların yükseköğretim bursları Asya'ya da yönelmiştir, bu olumlu bir gelişmedir. Bu alanda devlet ciddi bir kaynak kullanmaktadır. Ancak, burs öncesinde yönlendirme, burs sonrasında da değerlendirme eksiktir. Harcanan kaynak ne ölçüde amaca ulaşmaktadır, bunun değerlendirmesi yapılmamaktadır. Örneğin, Çin üzerine uzmanlaşmak üzere burs alan bir genç, gideceği üniversiteyi seçmekte bütünüyle serbesttir. Çin'de bir üniversiteye

gidip, aynı zamanda Çince öğrenmek yerine Avrupa'da sıradan bir üniversitede bursunu kullanabilmekte, Çin'i, İngilizce kaynaklar üzerinden incelemektedir. Belirlenecek bölge uzmanı politikası ile yükseköğretim bursları arasında bağlantı kurularak, adaylar ihtiyaca göre yönlendirilmeli, ülkeye dönüşlerinde bu ihtiyaç doğrultusunda istihdamları sağlanmalıdır.

4. Akademide temel sorunlardan biri, YÖK tarafından bilim alanı olarak görülmediğinden bölge çalışmalarının Türkiye'de yükseköğretim sistemi içinde karşılığının olmamasıdır. Akademik yükselmelerde, akademisyenin, akademik derecelerini aldığı alanlar ile yayınları arasındaki ilişki ana ölçüt olduğundan, bu önemli bir sorundur. Bölge çalışmaları, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanlarında yalnızca Uluslararası İlişkiler Bilim Alanı altında anahtar kelimelerle yer bulmakta, diğer bilim alanlarında yapılan çalışmalar adeta yok sayılmaktadır. Üniversiteler Arası Kurulun (ÜAK) doçentlik başvuru alanlarında yer alan Bölgesel Çalışmalar Bilim Dalı ise tümüyle fiziksel, coğrafi bölge odaklı olduğu için ihtiyacı karşılamaktan uzaktır.[19] Lisans eğitimini Tarih, Filoloji, Siyaset Bilimi vb. alanlarda tamamladıktan sonra yüksek lisans ve doktora eğitimini bölge çalışmaları alanında yapan bir akademisyenin mevcut sistemde doçentliğe başvurmasında sorunlar vardır. Uzmanlaştığı bölge çalışmaları alanı, bilim alanı olmadığı için bu alandan başvurması olanaksızdır. Diğer yandan, lisans eğitimi temelinde başvurduğu zaman da alandan uzaklaştığı için doçent olabilmesi hayli zordur.

5. Benzer sorun bölge yayınlarının YÖKSİS'e girilmesinde de yaşanmaktadır. Bölge ülkelerine ilişkin çok disiplinli bir yayının, YÖKSİS'te eklenebilecek bir bilim alanı karşılığı olmadığından, mutlaka mevcut disiplinlerden birine dâhil etmek gerekmektedir. Böylece yazının bölgeye/ülkeye ilişkin olma özelliği ve farkı görünmez hale gelmektedir. Öncelikle, YÖK'ün bilim alanları sınıflandırmasının bu bağlamda güncellenmesinde ve yükseköğretim sisteminden kaynaklanan sorunların, YÖK temsilcilerinin ve alan uzmanlarının katıldığı bir çalıştayda tartışılmasında yarar görülmektedir.

6. Araştırma merkezleri, bölge bilgisinin üretimine, yürüttükleri araştırmalarla katkı sağlayabilmelidir. Özellikle, akademisyenlerin bireysel olarak yürütemeyecekleri, kolektif çalışmayı gerektiren geniş çaplı araştırma projelerini yürütür hale getirilmelidir. Bunun yolu, merkezlere araştırma bütçelerinin sağlanması ve araştırmacı istihdam edebilmeleridir. Merkezlerin üniversite kaynakları veya

19 Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanları Bilim Alanı 1172 kodlu Bölgesel Çalışmalar Bilim Alanı anahtar kelimeleri: Bölge Plânlama, Bölge-Bölüm-Yöre Analizleri, Bölgesel Gelişme ve Küreselleşme, Bölgesel İktisat, Ekonomik Coğrafya, Kültürlerarası İletişim, Türkiye›de Bölgesel Analizler ve Bölge Plânlama (https://www.uak.gov.tr).

dışsal (TÜBİTAK veya diğer örgütler) kaynaklardan yararlanması teorik olarak olanaklı görülmekle birlikte en azından iki nedenle bu seçeneğe mesafeli yaklaşılmalıdır. Birincisi, üniversitelerin araştırma kaynakları sınırlıdır. İkinci olarak, mali bağımlılığın, araştırmanın "inceleme nesnesi ve yönteminde" bağımlılığı da doğurması olasılığı vardır.

7. Daha etkili bir seçenek, merkezlerin kendine özgü bütçesi, personeli olan, aynı zamanda yüksek lisans programlarını yürüten enstitülere dönüştürülmesidir.
8. Bölgeye yönelik bilgi birikiminin zenginleşmesinde akademi ile bürokrasi arasında çift taraflı bilgi etkileşimi de önemlidir. Halihazırda birçok üniversitenin özellikle diplomasi bürokrasisinin yerinde edindiği bilgi birikimi değişik kanallarla (ders, konferans, yayın, rapor vb.) akademiye kazandırılmaktadır. Bu uygulamanın güçlendirilerek sürdürülmesinde, muvazzaf veya emekli diplomatların araştırma merkezlerine katkı sağlanmasında yarar vardır.
9. Son olarak, üniversitelerde üretilen yüksek lisans tezleri bağlamında, bölgeyi ve bölge ülkelerini, siyaseti, sosyolojisi, felsefesi, bilim-teknoloji politikaları vb. yönleriyle inceleyen çok daha kuşatıcı çalışmalara ihtiyaç olduğu vurgulanmalıdır.

Diplomatik Örgütlenme

Türkiye'nin gecikmeli de olsa Asya'yı yeni kavrayış ve anlayışla ele alan bir politikaya yönelmesi olumludur. Ancak, beyan edilen bu niyetin gerekçelerini, yönelimlerini, kapsamını ve uygulama adımlarını içeren bir politika belgesinin açıklanmamış olması önemli bir eksikliktir.

Son yıllarda misyon sayısının artırılması önemlidir; ama sayısal artış tek başına yeterli değildir. Misyonlar yeterli diplomatik, idari personel ve bütçeyle desteklenmediği sürece, bu sayısal artıştan beklenen yararlar sağlanamaz.

■ Bakanlığın merkez örgütü, her ne kadar alt birimlerle bölge düzeyinde bir ayrışmaya ve kümelenmeye gidilmekle birlikte işlevsel işbölümüne dayalıdır. İşlevsel örgütlenmenin, bütüncül yaklaşımı zorlaştırma ve uygulamada eşgüdüm sorunu yaratma tehlikesi vardır. Merkez örgütlenme, bölge politikalarının belirlenmesinde, kararı etkileyebilecek her türlü bilgi, veri ve analizin olabilecek en çok ölçekte erişilebilirliğine ve paylaşımına elverişli olmalıdır. Bu nedenle işlevsel örgütlenme yerine bölgesel örgütlenmeye gidilmesinde yarar görülmektedir.

■ Çok yönlü yetiştirmeye (generalist) dayalı diplomat yetiştirme düzeni korunmalıdır; ancak bu ana sistem bölgesel uzmanlaşma ile desteklenmeli ve dengelenmelidir. Diplomasi uzmanı-bölge uzmanı dengesi meslek memurları arasında, genel

koşulların yanı sıra, özel koşullar belirlenerek (eğitim, bölge dili vb.) mesleğe giriş aşamasında veya hizmet içinde yine eğitimleri, bölge diline hakimiyetleri bağlamında verilecek görev ve atandıkları ülkeler gözetilerek sağlanabilir.[20] Bu seçeneğin yanı sıra, Bakanlıkta yeniden bölge uzmanı kadroları oluşturularak, meslek memurlarını bölge bilgisi ve diliyle destekleyecek idari veya tercihen konsolosluk ve ihtisas memurluğu kategorisinde bölge uzmanlarının istihdamı da düşünülebilir. Kaldı ki, 6004 sayılı yasa (md. 10/2-b) bakanlığa, işlev alanlarındaki uzmanlaşma ihtiyacını dikkate alarak sadece belirli fakültelerin veya bölümlerin mezunlarının başvurabileceği konsolosluk ve ihtisas memurluğu sınavı açma yetkisi vermektedir.

■ Meslek memurluğu giriş sınavlarında aranan yabancı diller arasına egemen Batı dillerinin dışındakilere de yer verilmesi yerindedir ama kontenjanlar çok sınırlıdır. Bölge dillerine tanınan kontenjanlar artırılarak Türkiye'nin bölgede yerel dilleri bilen büyükelçilerle temsil edilmesi sağlanmalıdır.

■ Büyükelçilik görevine ilişkin birtakım yeni düzenlemeler ve giderek daha fazla diplomasi dışından atamaların yapılması, diplomatlığın bir kariyer meslek olma niteliğini zayıflatmaktadır. Dış politika, kendine özgü nitelikler gerektiren (tarih, sosyo-ekonomik, politik bilgi birikimi, müzakere bilgisi/becerisi, yabancı dil hakimiyeti vb.) bir alandır ve bu koşulları karşılayan meslek memurlarınca yürütülmesi, bir başka ifadeyle diplomatlığın bir meslek olduğu ve meslek olarak korunması gerektiği açıktır. Meslek memurları, dış politikayı belirleyen değil, bilgi, deneyim ve yetenekleriyle siyasete politika önerileri üreten ve siyasi iktidarın seçtiği politikaları etkili biçimde uygulamakla görevli kamu görevlileridir. Mesleğin kendine özgü koşullarının oluşturduğu kültür ve davranış kodları, diğer meslek gruplarında da, hatta bürokratik birçok kurumda doğal olarak oluşan ve kurumsal kültür denilen farklılaşmayı yaratan oluşumlardır. Bu nedenle, meslek memurluğu giriş sınavlarında jüri üyelerinin büyükelçi olma koşulunun kaldırılması, diplomasi dışından büyükelçiliğe atamaların yaygınlaştırılması, diplomasi dışından atanan büyükelçilerin görev sonrasında da büyükelçi unvanını kullanması ve meslek memuru büyükelçileri ile aynı haklardan yararlanmaya devam etmesi gibi, diplomatlığın giderek kariyer meslek olmaktan çıkarıldığı izlenimini veren uygulamalar, her şeyden önce hizmetin kendine özgülüğü ile bağdaşmamaktadır.

■ Asya coğrafyası 72 misyon ile, Avrupa'dan sonra yurtdışı misyonların yoğunlaştığı ikinci bölgedir. Dış örgütlenmede ikili ilişkilerin taşıdığı öneme göre bir fayda-maliyet ilişkisi kurulmakta ve buna göre belirli ülkelerle ilişkiler, Kuzey Kore'de olduğu

20 Diplomatların yurtdışında genellikle aynı coğrafyada görevlendirilmesine özen gösterilen, hatta bir meslek memurunun çeşitli rütbelerle aynı ülkede görev yaptığı Çin ve Japonya uygulaması bu bağlamda incelenmeye değerdir.

gibi yerleşik büyükelçi yerine akredite büyükelçi aracılığı ile sürdürülmektedir. Ancak yeni yurtdışı misyonların açılmasında hedef ülke/ülkelere uzun vadeli perspektifle bakmakta yarar vardır. Bölgenin önemli bir nükleer gücü olan ve dışa kapalı bir ülke gibi görünen Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti kontrollü olarak dışa açılmaktadır ve bu açılımın genişleyerek sürmesi beklenmektedir (Sezen 2015). Bu ülkeyle diplomatik ilişkilerin yerleşik büyükelçi kanalıyla sürdürülmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Son olarak dış politikanın çok katmanlılığı uyarınca, çeşitli kamu örgütleri aracılığı ile yürütülen bölge politikalarının uyum ve istikrar içinde yönetilmesinde, iyi işleyen, etkili ve karşılıklı bilgi/veri akışına dayalı bir eşgüdüm mekanizması gereklidir. Bu bağlamda Dışişleri Bakanlığı'nda bir büyükelçi tarafından sürdürülen eşgüdüm işlevini görecek bir genel müdürlüğün oluşturulması umut vericidir. Hem Yeniden Asya girişimi, hem de bölgede Türkiye'nin dahil olduğu Kuşak ve Yol girişimi gibi diğer girişimlere ilişkin hizmetlerin uyum içinde sürdürülmesi, yeni oluşturulan bu genel müdürlüğün, gerekli personel, yetki ve bütçe açısından güçlendirilmesine bağlıdır.

Sonuç

Türkiye'de 1930'ların ilk yarısında, Türklerin ve yurt edindikleri Anadolu topraklarının tarihini araştırmak amacıyla başlatılan bölge çalışmaları, ilerleyen dönemlerde sönümlenmiş ve 1945 sonrasında dâhil olunan Batı Blokunun bilgisi bile yeterince üretilememiştir. 1990'larda dönemin ekonomik ve politik koşullarının etkisiyle bölge çalışmalarına ilgi yeniden canlanmıştır. Ancak umut verici gelişmelere, bireysel ve kısmen kurumsal çalışmalara/çabalara rağmen, Türkiye'nin yalnızca ekonomik-ticari-politik ilişkilerde bulunduğu ülkelere değil, tarihsel bağları, coğrafi yakınlığı olan ülkelere ilişkin bilimsel bilgi üretimi ve birikimi hâlâ çok sınırlıdır.

Yalnızca Asya'ya değil, kutuplar dahil tüm bölgelere yönelik ilginin, derlemenin ötesine geçen özgün çalışmaların özendirilmesi, desteklenmesi, gerekli altyapının oluşturulması için hızla harekete geçilmeli ve YÖK konuyu gündemine almalıdır. Bölge uzmanlarının yetiştirilmesinde, düzenleyen, yetiştiren-istihdam eden ve kaynak sağlayan kurumlar olarak, YÖK, ÜAK, üniversiteler, TÜBİTAK, Milli Eğitim Bakanlığı'nın eşgüdüm ve uyum içinde çalışması bu bağlamda önemlidir. Araştırma işlevini yerine getiremeyen üniversite bünyesindeki merkezler, bölge uzmanları ve bölgeye yönelen, ilgi duyan genç kuşak için akademik toplanma, bilgi alışverişi, tartışma ve üretim mekânına dönüştürülmelidir.

Diplomatik örgütlenmede ise Dışişleri Bakanlığı merkez örgütlenmesinin bölgesel işbölümüne dayandırılması; çok yönlü yetişmeye (generalist) dayalı diplomat

yetiştirme düzeninin bölgesel uzmanlaşma ile desteklenmesi ve dengelenmesi; meslek sınavlarında bölge dillerine ağırlık verilerek, diplomatların görev yerlerinde yerel dille iletişim kurabilir hale gelmesi, etkili bir bölge politikası açısından önemlidir.

Son olarak, eyleme geçmeden önce politika belirlemenin, eyleme politikanın yön vermesinin ve uygulamada ise kurumsallaşma, tutarlılık, uyum ve sürekliliğin sağlanmasının, bölge politikalarının başarısında temel bir etmen olduğu vurgulanmalıdır.

Kaynakça

2021 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu (2020). Resmi Gazete: 31.12.2020/31351 Mükerrer.

Basedau, Matthias; Köllner, Patrick. (2006). Area Studies and Comparative Area Studies: Opportunities and Challenges for the GIGA German Institute of Global and Ares Studies, Discussion Paper, Hamburg: GIGA.

Berridge, G. R.; Lorna, Lloyd. (2012). The Palgrave Macmillan Dictionary of Diplomacy, (third ed.), Hampshire & London: Palgrave Macmillan.

Block, Bryce; Catherine Cousar; Jeremi Suri. (2020). "France", Modern Diplomacy in Practice, (ed.), R. Hutchings, J. Suri, Cham Switzerland: Palgrave Macmillan. (43-57).

Crawford, Adam; Annika Rettstadt; Robert Hutchings. (2020). "United Kingdom", Modern Diplomacy in Practice, (ed.), R. Hutchings, J. Suri, Cham Switzerland: Palgrave Macmillan. (161-188).

Çelik, Hatice; M. S. Özel Özcan. (2019). "Türkiye'de Asya Çalışmaları", 16. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan bildiri, Ankara 26-28 Kasım 2019.

Deegan, Michael; Joel Keralis; Robert Hutchings. (2020). "China", Modern Diplomacy in Practice, (ed.), R. Hutchings, J. Suri), Cham Switzerland: Palgrave Macmillan. (21-42).

Dwight, Benjamin W. (1860). Modern Philology: History and Influence, 2nd edition, New York: AS Barnes&Burr.

Erbaş, Hayriye. (2016). Bir Cumhuriyet Çınarı: Sözlü Tanıklarla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin 75 Yılı, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Federal Foreign Office (2018). The Federal Foreign Office Facts and Figures, https://www.auswaertiges-amt.de/blob/610638/c1978289a95db1b7bba7089078a-22e9d/aa-ueberblick-data.pdf 02.03.2021

Foreign & Commonwealth Office. (2020). Annual Report and Accounts Session: 2019/20, HC 553, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/903478/FCO1413_FCO_Annual_Report_2019_-_accessible.pdf

Girgin, Kemal. (2005). Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz, 3. Baskı, İstanbul: Okumuş Adam.

Goss, Jon; Wesley-Smith, Terence. (2010). "Introduction", Remaking Area Studies:

Teaching and Learning Across Asia and the Pacific, (ed.), J. Goss &T. Wesley-Smith, Mānoa: University of Hawaii Press. (ix-xxvii).

Hutchings, Robert; Suri, Jeremi. (2017). Developing Diplomats: Comparing Form and Culture Across Diplomatic Services, Policy Research Project Report No: 194, Lyndon B. Johnson School of Public Affairs The University of Texas at Austin,

https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/62371/prp_194-developing_diplomats-2017.pdf?sequence=3&isAllowed=y

İnan, Afet. (1957). "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", Tarih Araştırmaları Dergisi, 1. (1-16).

İskit, Temel. (2007). Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması, 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Kurat, Akdes Nimet. (2020). Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar, 7. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Lambert, Richard D. (1990). "Blurring the Disciplinary Boundaries: Area Studies in the United States", American Behavioral Scientist, 33, 6. (712-732).

Magkanari, Despina. (2017). "Sinological Origins of Turcology in 18th-century Europe", European Journal of Turkish Studies, 24 [Online], http://journals.openedition.org/ejts/5441

Martin, Peter. (2021). China's Civilian Army: The Making of Wolf Warrior Diplomacy, New York: Oxford University Press.

McMullen, Ronald. (2020). "United States", in: Modern Diplomacy in Practice, (Ed. R. Hutchings, J. Suri), Cham Switzerland: Palgrave Macmillan. (189-224).

Messling, Markus. (2011). Representation and Power: Jean-Pierre Abel-Rémusat's Critical Chinese Philology, Journal of Oriental Studies, 44,1-2. (1-23).

Minai, Kazushi. (2020). "Japan", Modern Diplomacy in Practice, (ed.), R. Hutchings, J. Suri), Cham Switzerland: Palgrave Macmillan. (99-124).

Ministry of Foreign Affairs-Japan. (2020). Diplomatic Bluebook 2020: Japanese Diplomacy and International Situation in 2019, https://www.mofa.go.jp/files/100116875.pdf

Niu, Ke. (2019). "The SSRC and the founding movement of area studies in America, 1943-1953", China International Strategy Review, 1, 2. (195-204).

Office of Management and Budget. (2020). A Budget for America's Future (Fiscal Year 2021), https://www.govinfo.gov/content/pkg/BUDGET-2021-BUD/pdf/BUDGET-2021-BUD.pdf

Olsen, Kim B. (2020). "Diplomats, Domestic Agency and the Implementation of Sanctions: The MFAs of France and Germany in the Age of Geoeconomic Diplomacy", The Hague Journal of Diplomacy, 15. (126-154).

Pereyra-Vera, Maria; Daniel Jimenez; Robert Hutchings. (2020). "Brazil", Modern Diplomacy in Practice, (ed.), R. Hutchings, J. Suri, Cham Switzerland: Palgrave Macmillan. (1-20).

Rana, Kishan S. (2013). The Contemporary Embassy: Paths to Diplomatic Excellence, Hampshire&New York: Palgrave Macmillan.

Schimmelpenninck van der Oye, David. (2000). "The Genesis of Russian Sinology", Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History, 1, 2 Spring (New Series). (355-364).

Sezen, Seriye. (2015). "Değişme Sürecindeki Kuzey Kore", Dünya, Yazı Dizisi (28-31 Ağustos). https://www.dunya.com/gundem/degisme-surecindeki-kuzey-kore-haberi-287232

Sezen, Seriye. (2016). "China in Turkish Academic Literature: An Overview", Sociology of Islam Journal, 4,1-2. (129-148).

Szanton, David L. (ed.) (2004). The Politics of Knowledge: Area Studies and the Disciplines, Los Angales&London: University of California.

TC Dışişleri Bakanlığı. (2020). 2019 Yılı İdari Faaliyet Raporu, http://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/2019-yili-idare-faaliyet-raporu.pdf

TC Dışişleri Bakanlığı. (2021). 2021 Yılı Performans Programı, https://www.mfa.gov.tr/data/BAKANLIK/DB-2021-yili-performans-programi.pdf

Terry, Jessica; Zachary Reeves; Jeremi Suri. (2020). "Russia", Modern Diplomacy in Practice, (ed.) R. Hutchings, J. Suri, Cham Switzerland: Palgrave Macmillan. (125-141).

Turner, James. (2014). Philology: The Forgotten Origins of the Modern Humanities, New Jersey; Oxford: Princeton University Press.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (2020). Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, 4. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Elektronik Kaynakça

http://apam.ankara.edu.tr/yayinlarimiz-2/

http://ars.metu.edu.tr

http://ataum.ankara.edu.tr/tarihce/

http://kora.metu.edu.tr/en/

http://www.confucius.boun.edu.tr/?page_id=2&lang=tr

https://asya.boun.edu.tr/node/7

https://ces.metu.edu.tr/en/about-us

https://ci.metu.edu.tr/tr/amaclarimiz

https://confucius.yeditepe.edu.tr/en/about-us

https://dergipark.org.tr/en/search/8?section=journal

https://digital-diplomacy-index.com

https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org/#

https://lisansustu.karabuk.edu.tr/icerikGoster.aspx?K=S&id=3&BA=index.aspx

https://oae.marmara.edu.tr/enstitu/tarihce

https://sbe.erciyes.edu.tr/HM/Hizli-Menu/9 19.05.2021) https://sbe.erciyes.edu.tr/ckfinder/userfiles/files/Güney%20Asya%20Çalışmaları%20YL.pdf

https://urdudili-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/genel-bilgiler/urdu-dili-ve-edebiyati-tanitim

https://www.auswaertiges-amt.de/en/aamt/auswdienst/abteilungen/asienpazifik-node https://www.erciyes.edu.tr/tr/merkezler/1/arastirma-merkezleri

https://www.gov.br/mre/en/access-to-information/frequently-asked-questions/itamaraty-and-the-foreign-service-careers#I17

https://www.gov.uk/government/organisations/foreign-commonwealth-development-office/about

https://www.metu.edu.tr/graduate-programs-and-degrees-offered-odtu

https://www.mofa.go.kr/eng/wpge/m_5731/contents.do

https://www.okan.edu.tr/ci/

https://www.state.gov/about/

https://www.uak.gov.tr/Documents/docentlik/2021-ocak-donemi/2021O_BilimAlanlariAnahtarKelimeler_10022021.pdf

https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-anasayfa.php,

Ek 1 Araştırma Merkezlerinin Yayınları

Ankara Üniversitesi APAM		Boğaziçi Üniversitesi AÇM	
Yayın	Yıl	Yayın	Yıl
Türkiye'de Tayvan Çalışmaları-1	2018	Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı -I-	2012
Türkiye'de Tayvan Çalışmaları-2	2019	Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı -II-	2015
Değişen Dünya Düzeni: Türkiye ve Japonya'nın Perspektifleri	2019	Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı -III-	2018
Meiji Japonya'sına 150. Yılından Bakışlar Seçilmiş Makaleler	2019	Türkiye'de Çin'i Düşünmek: Ekonomik, Siyasi ve Kültürel İlişkilere Yeni Yaklaşımlar	2013
Exchange of Experiences for the Future: Japanese and Turkish Humanitarian Aid and Support Activities in Conflict Zones	2019	Kotodama İstanbul - Hajimari 2015 (Türkçe ve Japonca e-kitap)	2020
Trans-Sibirya Treni ile Avrupa'dan Asya'ya Yolculuk	2019		
Türkiye'de Singapur Çalışmaları-I	2020		
APAM Çin Çalışmaları-I	2021		
Prof. Dr. Pulat Otkan Anısına: Sinoloji, Japonoloji ve Koreanoloji Makaleleri	2021		
Sha-t'o'ların Çin Toplumuna Etkileri (907-960)	2021		
Türkiye'de Bangladeş Çalışmaları-I	2021		
Türkiye'de Vietnam Çalışmaları- I	2021		

Kaynak: (http://apam.ankara.edu.tr/; https://asya.boun.edu.tr/node/7).

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Serdar Çam xiii
Abdullah Eren xix
Fahameddin Başar xxii
Ali Merthan Dündar xxv

I. BÖLÜM

Asya Açılımı Bağlamında Bölgeye Yönelik Akademik ve Diplomatik Örgütlenme 3
Seriye Sezen

Seçilmiş Asya-Pasifik Ülkelerinin Tarımsal Politika Göstergeleriyle Karşılaştırılması 39
Serkan Gürlük

Yeniden Asya Açılımında Kazan-Kazan Müzakerelerinin Tesisi 53
Ünsal Sığrı

MIKTA Yapılanması İçinde Türkiye ve Avustralya: Arka Plân, Beklentiler ve Roller 65
Gürol Baba

Türkiye'nin Yeniden Asya Açılımı ve Bölgesel Güçler: Çin-Myanmar İlişkileri 79
Kadir Temiz

Türkiye'nin Asya-Pasifik'te Bölgesel Bir Güç Olan ASEAN'la İlişkilerinde Beklentiler, Hayaller ve Gerçekler 93
Mehmet Özay

Teknoloji, Asya-Pasifik ve Türkiye: Çin ve Hindistan'ın Yapay Zekâ Çalışmaları Üzerinden Türkiye'ye Öneriler 145
İsmail Ermağan

Yeniden Asya Açılımı Bağlamında Geçmişten Günümüze Türkiye-Hindistan İlişkileri 165
Yalçın Kayalı

Yeniden Asya Açılımı Bağlamında Özbekistan-Kırgızistan Arasındaki Sorunlarda Türkiye'nin Arabuluculuk Rolü Üzerine Bir Değerlendirme 187
Ragıp Kutay Karaca, Mehmet Töre Yıldırım

Asya'dan Türkiye'ye Yönelik Düzenli ve Düzensiz Göç Hareketleri: Gelecek Öngörüleri ve Politika Önerileri 211
Şebnem Akçapar

Asya Pasifik Bölgesi Özelinde Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Mimarisi 227
Haluk Karadağ

Türkiye'nin 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu Üzerindeki Konumu 237
Altay Atlı

II. BÖLÜM

Asya-Pasifik Bölgeleri İle İlişkilerde Akademik İşbirliklerinin Önemi: Japonya GLOCAL AGE 2020 Öğrenci Değişim Projesi Örneği 257
Oğuz Can Turgay

Yükselen Asya Bölge, Bölgeselleşme ve Türkiye'nin Yaklaşımı 263
Hatice Çelik

Türkiye-Japonya İlişkileri Çerçevesinde Güney-Güney İşbirliği Fırsatları 271
Bahadır Pehlivantürk

Türkiye ile Kore Arasındaki İlişkilerde Gözden Kaçanlar-Yeni Fırsatlar 277
M. Ertan Gökmen

Türkiye-AB Gümrük Birliği ve Türkiye'nin Doğu Asya Politikası: Fırsatlar, Zorluklar 285
Çınar Özen

Orta Asya Üzerinden Doğu Asya'ya Ulaşmak: Kadîm Bağlantıların İhyası 291
Vakur Sümer

III. BÖLÜM

Kapanış Değerlendirmesi 299
Kezban Nilvana Darama Yıldırımgeç

Çalıştay Sonuç Bildirgesi 309

DİZİN 315

YTB

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA
TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

ASYA-PASİFİK ÇALIŞTAYI

Yeniden Asya Açılımı Çerçevesinde Fırsatlar ve Zorluklar

Bildiriler Kitabı

Editörler:
Ali Merthan Dündar & Mehmet Özay

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
YURTDIŞI TÜRKLER VE AKRABA
TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

ASYA-PASİFİK ÇALIŞTAYI

Yeniden Asya Açılımı Çerçevesinde Fırsatlar ve Zorluklar

Bildiriler Kitabı

Editörler:
Ali Merthan Dündar & Mehmet Özay

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI: 45

ASYA-PASİFİK ÇALIŞTAYI: YENİDEN ASYA AÇILIMI ÇERÇEVESİNDE FIRSATLAR VE ZORLUKLAR BİLDİRİLER KİTABI

Editörler: Ali Merthan Dündar, Mehmet Özay

ISBN 978-605-2386-36-1
e-ISBN 978-605-2386-37-8

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları
Zeyrek Mahallesi Büyükkaraman Cad. No: 53 Fatih / İstanbul
Tel: 0212 521 81 00 **Faks:** 0212 521 84 84
Web: www.fsm.edu.tr **E-Posta:** yayinevi@fsm.edu.tr

Yayınevi Sertifika No: 47914
İstanbul, Ocak, 2022

Tasarım: Dil Fikir Sanat

Baskı: İmak Ofset Basım Yayın Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi
Akçaburgaz Mah.137. Sokak No:12 Esenyurt / İstanbul
Tel: 444 62 18 **E-posta:** info@imakofset.com.tr
Web: www.imakofset.com.tr **Matbaa Sertifika No:** 45523

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Kütüphanesi CIP

Asya-Pasifik Çalıştayı: Yeniden Asya Açılımı Çerçevesinde Fırsatlar ve Zorluklar Bildiriler Kitabı / editörler Ali Merthan Dündar, Mehmet Özay - İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2022.
xxvii, 320 s. ; 24 cm. – (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları; 45)

ISBN 978-605-2386-36-1 / **e-ISBN** 978-605-2386-37-8

1. Türkiye -- Dış ekonomik ilişkiler -- Doğu Asya
I. Dündar, Ali Merthan II. Özay, Mehmet III. Dizi

HF1583.4 /.A89 2022 327.56105/ASY 2022

Copyright © Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2022

"Asya-Pasifik Çalıştayı: Yeniden Asya Açılımı Çerçevesinde Fırsatlar ve Zorluklar Bildiriler Kitabı" *kitabında yayımlanan yazıların yasal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Kitabın yayın hakkı Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'ne aittir. Kitabın hiçbir bölümü yayıncının izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt yöntemiyle veya başka bir yöntemle çoğaltılamaz, bir veri muhafaza sisteminde saklanamaz veya iletilemez. Kaynak göstermek kaydıyla alıntı yapılabilir.*